

# TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

EKİM 1967

## İÇİNDEKİLER :

- Tecer Hakkındaki Yazılardan Derlemeler . . . . . Bora HINÇER  
Tecer'in Halkevleri Seminerindeki Konuşması . . . . . İhsan HINÇER  
Hikâye ve Efsanelerile Şehir Adları : Eğirdir . . . . . Mehmet ÖNDER  
Kitaplar Arasında : "Oğuzlar" . . . . . Aydın TANERİ  
Sivas Halk Şairleri Bayramı ve Şah Turna . . . . . Dr. Muhan BALI  
Eski Dokumacılık ve Yurdumuzdaki Gelişimi II . . . . . Macide GÖNÜL  
Atasözlerimizin Cümle Yapısı II . . . . . İbrahim Zeki BURDURLU  
Elim Elim Epelek Oyunu . . . . . Dr. M. Kemal ÖZERGİN  
Kırşehirden Masallar : Korkak Ali (Keloğlan) . . . . . Veysel ARSEVEN

## KONYA İKİNCİ AŞIKLAR BAYRAMI

SAYI : 219

KURUŞ : 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

271

# TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949  
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ  
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 219

EKİM 1967

YIL : 19 — CİLT : 11

## Tecer Hakkındaki Yazılardan Derlemeler

Tophyan : Bora HİNÇER

§ Her hangi bir şaire baş yeri sağlıyacak değerde kırk kadar şiir bırakmıştır arında. Ötekiler hiç yok sayılsa da bunlar yeter onun hâtrasını sürdürmeye. Ama bunun yanında oyunlarını da unutmamak ve sanat değerini ölçerken tarazinin kefesine bunları da atmak gerekir. İyi bir hoca, folklor bilimin ışığını getiren bir öncü olarak hizmeti ise ölçülemeyecek kadar büyük olmuştur.

müşamahalı, yapıcı bir insandı. Görüşlerini sınırladığı halde bile başkalarınınki ne kapamazdı ve büyük bir tabiat âşığı idi. "Ağaç" adı altında yazdığı uzun şiir, onun belki de şaheseri idi.

Ahmet Kutsi Tecer'in çeşitli faaliyeti içinde ihmâl ettiği tek şey kendisidir.

Fikret ADIL

MEYDAN, Sayı : 133, 1 Ağustos 1967

\*

Yaşar Nabî NAYIR  
VARLIK, Sayı: 699, 1 Ağustos 1967

\*

§ İnsanın boğazında bir düğümle yazı yazması ne kadar zor. Ama Kutsi'yi anmak istiyorum. Heybetli fakat sessiz, tatlı, çok taraflı bir insandı. Cenazesinde usulen yapılan teskiyesinde, onu nasıl bildiğimiz sorulunca gülümsedim. Nasıl mı bilirdik ? Etrafa bakılınca sanat, edebiyat, fikir dünyalarının en kalburüstü gelenlerinin orada oldukları görülüyordu. Hepsi bu kaçınılmaz acı sonda onun ölümlü tarafını selâmlamaya koşmuşlardı. Nasıl bilirdiniz sualine "iyi biliriz" demekle yetinilemezdi. Eklenecek en doğru cevap "sessiz bir Atatürkçü idi", olabilirdi. Sahiden de şair, tiyatro müellifi, folklorcu, maarifçi olarak çalışmalarını hep bu yolda ve sessizce yapmıştı. Zaten konuşması da âdeta sessizdi. Sesini yükselttiğini hatırlıyanımız yoktur. Sabırlı,

§ Ahmet Kutsi, güzel şiirler neşretti. Şiir kitabına mütevazı bir ad koydu. Şiirler (1932). Tiyatro eserleri yazdı. Halk tiyatrosuna, ortaoyununa âit kıymetli tedkikler neşretti; Türk folkloruyla etraflı şekilde meşgul oldu. Büyük halk Şairi Karacaoğlan'ın, XVII. asırda değil de daha evvel yaşamış olduğunu belirten tedkikleri de oldu.

Şiirlerinde halk dilini, halk motiflerini kullanmakta husûsi zevk alıyordu. Mesele halk arasında bir ata sözü yayılışıyla yaşayan şöyle fikirler vardı :

- Dağ başında mekân yapma yel alır,
- Sû yoluna ekin ekme sel alır,
- Yaşlı isen genç kız alma, el alır.

Halk dilinin ve halk tecrübesinin bu türlü sözlerini, bir gün, belki de bir tevârud olarak, Tecer'in güzel bir şiirinde gördük:

- Dal bir gün dedi ki tomurcuğuna
- Tenimde bir yara işler gibisin,

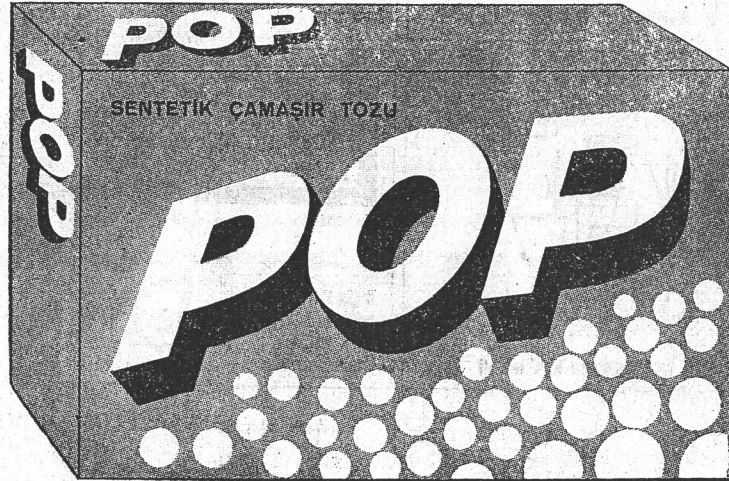
Memleket içindeki  
Bankacılık hizmetleriniz  
kadar  
MEMLEKET DIŞI  
BANKA İŞLERİNİZ  
için de

TÜRK TİCARET BANKASI  
EMRİNİZDEDİR

TÜRK TİCARET BANKASI

KÜLTÜR YAYIN 9

(Folklor : 117)



(Yeni Ajans : 6254 — 118)

Titrerim rüzgârlar keder vermesin,  
Anneler beşikte der çocuğuna :  
— Acını görmesin gözüm âlemde,  
Teselli demeksin bana son demde.  
Bütün ümitleri yel alır gider,  
Tomurcuk açılır, sel alır gider,  
Anneler büyütür, el alır gider.

Bu şiirin adı **Anneler'di**, Ahmet Kutsi, millet'den, Vatan'dan, halk'dan olmayı da iyi kavrayan şâirlerdendi.

**Nihad Sami BANARLI**

**MEYDAN**, Sayı : 133, 1 Ağustos 1967

★

§ Gazi Eğitim Enstitüsünden hocam olan rahmetli, daha sonraki yıllarda, hele Paris ve İstanbul'da benim için iyi bir dost olmuştur. Öğretmenliğinde bilgili, titiz, nazikti. O sıralarda ilk yazılarım çıktığı "Varlık" dergilerini bana gösterip takdirlerini esirgemezdi. Sonra müdürlüğünü yaptığı "Ülkü" dergilerine de yazılarımı koymak lütfunda bulundu. Enstitüyü bıraktığımda basına, süreli yayınlara karşı ilgilim dolayısıyla beni Ankarada görevlendirmesini rica edince: "Hayır, senin Yurdu, özellikle Doğuyu daha iyi tanıman gerek", diyerek, beni, kur'asını çektiğim Doğu illerimize üçüncü kez göndermişti. İleride bu güzel düşüncesinden dolayı, Hocama hak verecektim.

Devletçe Fransaya kütüphanecilik, bibliyografya, dokümantasyon öğrenimine gönderildiğim 1950 - 52 yıllarında onu Pariste görevli buldum. Bir Öğrenci Müfettişi ve Kültür Ataşesi olarak her öğrenci ve stajyere gösterdiği yakın ilgiyi, daha fazlasıyla, bana da gösterdi. Beni Paris Üniversite Sitesine ve Conservatoire des Arts et Métiers'ye yerleştirdi. Yurda dönüşte artık dost olmuştuk. Kendisine Tanrıdan rahmet, sayın eşine, sevgili çocuklarına başsağlığı dilerim.

**Türker ACAROĞLU**  
**CUMHURİYET**, 27 Temmuz 1967

★

§ Onu "Köşebaşı" nın Şehir Tiyatrolarındaki temsilinden sonra "Müellif! Müellif!" diye âdeta zorla sahneye çağırışımız... O kadar mütevazı, o kadar çekingen yarıdılışlı adam, cüceler ülkesine düşmüş bir dev beceriksizliğiyle sahnede ne yapacağını

bilemez görünerek geniş ve ağır bir kol hareketiyle halkı selâmlarken cildinin, pespembe yüzünün koyu bir kırmızılıkla kaplanmış...

Çoğu inceleme gezisi olmakla beraber sık sık yurd içinde, yurd dışında dolaşırdı Kutsi. Her seferinde de bilgi dağarcığında yeni şeyler getirirdi İstanbul'a. Bu seyahatlerinin kendisi için olamı, sadece yazları yirmi gün kadar Erdek'te dinlenmesiydi. Kıyıda ki çınarların altında sakin, sessiz otururken zekâ pırıltılarıyla yanan gözlerindeki sessiz gülüş ya yeni bir şiire "içinden çalıştığı" nı ifade ederdi, ya da yeni bir eserin kanavasına hazırlandığını belirtirdi. Erdek Şenlikleri olsun, Erdek kalkınması olsun, ona az şey mi borçludur? Avşar Şarabevi sahibi Hüseyin'den motorcu Rıza Kaptan'a kadar "Halk" bütün cepherleriyle onun içinde yaşıyordu.

**Zahir GÜVEMLİ**

**VARLIK**, Sayı : 700, 15 Ağustos 1967

★

§ Benim diyeceklerim onun sanatçı ve aydın kişiliği üstüne olacak. Yazık ki, bu kişiliği üstünde, özel yanı kadar mutlu ve çekintisiz söz edemeyeceğiz de, ulaşmamış umutlar ve verilememiş ürünler üstüne yamakla yetineceğiz.

Bir nokta üstünde, bir yol üstünde direnerek yoğunlaşma yapanlar verime de, üne de eriyor da, ne denli güç ve nitelik sahibi de olsa dağınık kalanlar kaybolup gidiyor. Hâşâ, Tecer kaybolmuş değil elbette. Ama şair mi? Tiyatro yazarı mı? Folklorcu mu? Belirli bir çizgi bulunmadığı gibi bunların üçünde de belirli bir düzeyin üstünü, belirli bir verimin ötesini bulamamış.

Ölümünün dövünülüp üzülecek yanı asıl budur bence. O kültürle, o derin duyuş ve salim görüşle hangi alanda otuz sene dayatsa, ürünli verimli çalışma yapsa sanatımız ya da kültürümüz için büyük kazanç, birer dağ, birer umman, birer aşama sağlardı.

**Muhtar KÖRÜKÇÜ**

**VARLIK**, Sayı : 700, 15 Ağustos 1967

★

§ İsterdi ki, bütün dünya da kendi gibi herkesle barışık, ahenk dolu, sevgi, dolu olsun.

Ömrü boyunca hiç öne geçmeye heves etmeden sessiz ve derinden, öyle olumlu işler yaptı ki, folklor araştırmaları, tiyatro incelemeleri, sade bir veriş değil, bir alış olarak da değerlendirdiği hocalığı, al-trüit yaratılışının en köklü tezahürleri idi. Şairliği bile, sevdiğini, başkalarına sevdirmek ihtiyacından doğmuş olsa gerek.

Erdek onun en keyifli olduğu yerdi diyebiliriz. Tiril tiril beyazlar giyer, başına da bir seyyar satıcından aldığı geniş kenarlı bir hasır şapka geçirirdi. Bu haliyle ona Saratoga valisi adını takmışım. İçinde pırl pırl bir hümmur damarı olan Tecer, bu rolü kopuksuz oynar, Saratoga eyaletinde bana da idari bir vazife verir ve aramızda saatlerce muhayyeli konuşmalar geçerdi. İlle her geçtiği yere bir yararı dokunsun isterdi. Başka türlü edemezdi. Ama muhayyeli Saratoga'yı, ama sevgili Erdek'i mi.

Tecer şiirimize unutulmaz sahifeler bıraktı. "Köşebaşı" sı tiyatromuzda bir aşamadır. Hayat dili denilen tarzın bizdeki ilk ve olgun örneğidir. Tecer bunlarla yaşama ya devam edecektir.

**Haldun TANER**

**VARLIK**, Sayı : 700, 15 Ağustos 1967

★

§ Tecer yok artık aramızda. "Orda bir mezar var uzakta", diyeceğiz bundan böyle. Yüzlerce yakını, seveni, dostu ile birlikte onu götürüp bıraktığımız ufacak bir toprak parçası. Mezarlar her zaman uzaktır, ama sevilen insanlar hep yakında, aramızda... Şairler, yazarlar, sanatçılar için ölüm şu geçici yaşamdan ayrılmak değil ki!

Sayırsız insanı kişiliğiyle, bilgisiyle, hoşgörüsüyle etkiledi. Vatan Gazetesi sayfalarında da uzun zaman sürekli yazılar yazmış olan Tecer, herşeyden önce "olgun" bir insandı. Böyleleri çok yetişmiyor. Günden güne de olgunluk katına varan aydınlar azalıyor. Aydınlığını bir baskı halinde değil, gizliden gizliye, ama bütün derinliğince duyuran bir insandı Tecer.

Tecer her zaman şair olarak kaldı. Gerçi şiirlerini bir kitapta toplamadı yıllardır. Bir ay önce bile bu konuda hâlâ bir kararsızlık içindeydi. Bir daha gözden geçirmek, bir daha, bir daha... Şiirleri dergilerde, antolojilerde dağınık kaldı. Biri ç-

kacak, onları derleyip toplayacak elbet. Tecer'in kitabına, daha doğrusu şiir ve düzyazı bütün yapıtlarını bir araya getiren kitaplarına biran önce kavuşmalıyız.

Tecer artık yok aramızda. O şimdi şiirlerinde ve kendisini sevenlerin yüreğinde...

**Öktay AKBAL**

**VATAN** Gz. (Ankara) 29. 7. 1967

★

§ Ahmet Kutsi Tecer... Duygulu bir yurd şairi, iyi bir tiyatro yazarı, halk şiirimize büyük emeği geçmiş bir incelemeci ve araştırmacı olarak gelecek kuşaklar ondan söz edeceklerdir. Halkevlerinin 1950 ye kadar olan tarihi yazılırken ve incelenirken orada Ahmet Kutsi Tecer'in adına da raslanacaktır.

Tecer sıradan bir şair değildi. O, Hece'nin Beş Şairi'nden, Yedi Meş'ale'cilerden sonra gelen kuşağın hece veznine daha içtenlik, daha memleket katan akımın öncüsü olmuştur.

Yurdu bucak bucak dolaşarak, yurdun dört bucağını mısra mısra yansıtan, sanatı halka götüren, halkı sanata getiren çabaları ile silinmeyecek izler bırakmıştır. Anıları önünde saygıyla eğiliriz.

**ULUS** Gz. 28 Temmuz 1967

★

§ Köşebaşı onun piyesi idi, Ahmet Kutsi Tecer'in. 1967'nin başındanberi sinsi sinsi edebiyat çevresinin başını tutmuş olan ölüm, İlhan Tarus, Vâlâ Nurettin, Yusuf Ziya Ortaç ve Hasan Rasim Us'tan sonra Tecer'i de elimizden aldı. Bir can daha eksildi köşe başından...

Hey gidi Ahmet Kutsi Tecer. Onun, Ankarada Ülkü mecmuasının yazı işlerini idare ettiği günleri hatırlıyorum. Aradan ne uzun seneler geçti. Daracak bir odada görüşmüştük. Masasında yığın yığın yazılar vardı. Bilhassa halk edebiyatına çokkun bir aşkla bağlandığını görüyordum.

Yalnız şair, tiyatro yazarı ve folklorcu mu idi Ahmet Kutsi Tecer? Tam mânâsiyle bir halk adamı idi de.

Ona hastalığından önce son raslayışım Kadıköy vapurunda olmuştur. Dudaklarında, hiç eksilmeyen ne tatlı bir dost tebessümü vardı. Hasta ve yorgun bir halı yoktu. Öy-

le de olmasa, bir dostu üzecek sözler söyleyecek kişilikte değildi.

**Halit Fahri OZANSOY**  
TERCÜMAN Gz. 3. Ağustos, 1967

★

§ Çoğu yazar şiirle gelir edebiyat dünyasına. Ahmet Kutsi Tecer'in dünyası hikâye ile başlamıştır. İlk nesir yazmıştır. İlk yazısı da Bolu'da yayınlanan "DERTLİ" Gazetesinde 1919 da çıkmıştır. Şöyle biten bir yazı: "Ben ömrümün sonuna kadar Anadolu'yu dinleyeceğim ve onun sesini dinletmeye çalışacağım". O sırada henüz 18 yaşında. Ziraat öğrenimi yapan bir öğrenci.

Ve gerçekten Ahmet Kutsi Tecer Anadolu'yu dinlemiştir. Anadolu'yu dinlemeye doyamamıştır. Dinleyip doymadığı Anadolu'nun doyulmaz güzelliklerini bulup çıkarmakta öncülük etmiştir.

**Tahir Kutsi MAKAL**  
SON HAVADİS Gz. 5 Ağustos 1967

★

§ Ahmet Kutsi Tecer'in şiir, tiyatro ve folklor dünyamızdaki ölümsüz kişiliğinden öte, bir de öylesine insan ve dost yanı vardır ki, onu ancak yakından tanımış, onunla uzun süre "hemhal" olmuş olanlar tadma varabilmişlerdir. Eski Türk evlerinde olduğu gibi, O'nun da ruhunun dört duvarı arkasında bir "iç avlusu" vardı ki, ancak oraya girebilenler Kutsi'nin rahatlatıcı serin ve temiz havası ile karşılaşarlardı.

O ağır tempolu sesinin öylesine yumuşak, tatlı, âdetâ okşayıcı bir tonu vardı ki, bayağı bir ruh masajı gibi, insanı huzura kavuştururdu.

Dengesiz bir anımı görmedim. İnsanı da ima saygıya çağırın ölçülü, temkinli, frenli bir hali vardı.

Büyük bir idealistti. En büyük rüyası, uluslararası sanat ve kültür dünyasında folklor varlıklarımızı yaratıcı bir güçle işleyip değerlendirerek "yüksek itibarlı" bir millet olmamızdı.

Ahmet Kutsi Tecer, bu idealin gerçekleştirilmesi yolunda, Halkevlerinde, UNESCO'da, çeşitli kongrelerde, seminerlerde, derneklerde, Konservatuvarda, Güzel Sanatlar Akademisinde derin etkili çalışmalar yapmış, aktif bir toplum adamıydı. Onsuz ka-

lan sanat ve kültür dünyamızda büyük bir boşluk açılmıştır. Onu daima büyük bir acı ve rahmetle anacağız.

**Veda Nedim TÖR**  
CUMHURİYET Gz., 28 Temmuz 1967

★

§ Anadolu'da batıdan aktarılmış tiyatrodan başka bir tiyatronun, bir köy tiyatrosunun varlığını ilk ortaya atan ve bunu isbatlayan Ahmet Kutsi olmuştur. O zamana kadar, tiyatronun Tanzimat'la birlikte dışarıdan ısmarlama olarak Türkiye'ye getirildiği sanılırdı. Böylece bizde tiyatronun tarihi İstanbul'dan başlatılırdı. Elbette yanlış değildi bu. Batı ölçülerine uygun tiyatro, batıdan gelmişti. Ama bir de, köylerde "köylüler tarafından tertip edilmiş ve temsil suretile icra edilmiş" oyunlara raslanıyordu. Bunlar belki bildiğimiz tiyatronun tanımına tıpatıp uymuyordu, ama gene dram sanatıydı. Ve kökü, diğer ulusların tiyatrolarında olduğu gibi, çok eski zamanlara, çok tanrılı zamanlara, şamanizme kadar uzanıyordu. Ahmet Kutsi Tecer'in 1949 yılında yayımladığı "Köylü Temsilleri" adlı küçük eser, büyük bir yanılmayı ortaya çıkarıyor, yepyeni bir çıkış açıyordu.

Buradan yola çıkılarak bir çok araştırma yapıldı. Eski yeni bir çok köy oyunu bulundu. Köylüler kendi aralarında eğlenirken "oyun çıkarıyorlardı".

Ve bu yüce işe önyak olan Ahmet Kutsi Tecer de, yazık ki, yeterli gelişmeleri göremeden aramızdan ayrıldı.

**S. Günay AKARSU**  
MİLLİYET Gz., 7 Ağustos 1967

★

§ UNESCO Millî Komisyonu Genel Kurulu'nun son toplantılarında Kutsi Tecer'i hatırlıyorum. Ulusal çaptaki fikir agorasında, konuları kendilerine yontmağa çalışanların yanında, o bütün bu kayguların çok üstünde, -uygarlık düzeyinde geri kalmış yurdun- gereklerini düşünüyor, "Bizim için... ileriye, aydınlığa, hızlı uygarlığa gitmesi gereken hür Türkiye var. İdeoloji yok, idealler var", diyordu.

İstanbul Üniversitesindeki felsefe, Sorbon'daki edebiyat formasyonu, folklor kaynaklarımızı keşfedip işlemesi, şiir ve oyun

yazıları yanında, bence Tecer'i asıl üstün ve ayrıntılı yapan güç, ondaki temiz ve katıksız ulus sevgisi idi. Ulusu kendinden çok seven bir sanat kahramanı idi.

**Safa Ş. ERKÜN**  
CUMHURİYET Gz., 28 Temmuz 1967

★

§ Sivas düzündü Kangal'dan İmranlı'ya doğru uzanan bir dağ dizisi Tecer Dağları adını taşır. Bu dağlardan inip Ulaş'tan geçen ve Sivas yakınlarında Kızılırmak nehrine karışan ırmaklardan birinin adı da Tecer'dir. İşte, 23 Temmuz 1967 tarihinde hayata gözlerini yuman sanat ve kültür adamı Ahmet Kutsi Tecer, soyadını, Türkiye'nin bu yöresinden alır.

Behçet Necatigil'in yakın zamanlarda vardığı sonuç, kısaca, şöyledir: "...sanatını tek başına kurdu; samimi ve ince, duygulu ve memleket şiirleriyle tanındı, heceye yeni imkânlar aradı".

**Cavit Orhan TÜTENGİL**  
YENİ UFUKLAR, Sayı : 184, Eylül 1967

★

§ Ülkü dergisi için benden şiir, yazı istiyordu. Ankara'ya gidişim ve beni davet ettiği, bu ilişkilerden sonra oldu.

Beni eşi ile birlikte karşıladı. Sanatçıya, ozana değer veren hallerini görüşüm, bazı yaşlı ya da genç ozanların birbirlerine değer vermez görümlüklerini bildiğimden, beni şaşırtmıştı o gün. Ben daha, dünya görüşümü, sanat açımı yeni yeni kuruyordum. İlk denemelerim yayınlanıyordu. Ona yayınlanmamış ilk şiir kitabımdan parçalar okudum. Hararetle beğendiğini söyledi. Ülkü'nün tutumuna uzak durduğumu iyice anlamıştı.

Bir de Ülkü'de yayınlanan şiirler gibi denemeler yaparsanız ve bize gönderseniz diyordu arada bir.

Birkaç ay önce Radyoevi'nin önünde rastlaştık. Son kitabım "Susan Anadolu"yu görmediğini, göndermemi rica etti. Galiba biraz ihmâl ettim. Birgün hastanede yattığını söylediler... Meğer sonum başlangıcındaymış.

**Ömer Faruk TOPRAK**  
YENİ UFUKLAR, Sayı : 184, Eylül 1967

★

§ Okul sıralarında iken, dergilerde yayınlanan şiirlerini hemen defterlerimize geçirir, onları ezberlemek için birbirimizle yarışa çıkardık. Senin şiirlerini ezberlemek bile bir zevkti Tecer Usta!

Geçen yaz, sıcak bir Cumartesi öğlesinde, Kadıköy vapurunda karşılaşmıştık seninle. Hoşgeldin şair, dedin. Ankara nasıl dedin.

Yeni şiirler, yeni kitap hazırlığı var mı, dedin ve sonra Karaköy'ün büyük kalabalığı ortasında, elini dostça uzatıp "Allaha ısmarladık", dedin.

Zaman, güçlü eserlerinle, Türk edebiyatının yapraklarına attığın imzayı silemeyecektir.

**Halil SOYUER**  
ÇABA, Sayı : 10, Ağustos 1967

★

§ Hayrullah Örs Hoca telefonda: "Ben iyiyi görmüyorum Kutsi'yi, dedi, doktorlar da aynı düşüncede"...

Gözlerim kupkuru, ağlıyamıyorum, bir ağlayabilsem, ah bir ağlayabilsem. Ben gi-di-yorum, dedim, karıma. Hiç olmazsa kapısını göreyim bir daha. Üzerinde "girilmez" yazılıydı oysa oda kapısının.

Meliha Hocanım, ağlamaktan pınarları kurumuş gözlerle karşıladı beni. Hoca'ya serum veriyorlar. Canı sıkılmış Tecer'in. Espri yapıyor o durumda bile. "Yengece döndüm, dostlar, bakın halime", diyor. Ben kapıda geziniyorum, gözlüğü takılı değil. Uzağı göremiyor. Fakat yürek gözü benim gölgemi sezdi: "Kim var kapıda Meli", dedi. "Baha Dürder", diye karşılık verdi Meliha Hocanım. Hoca'nın yüzüne bir pembe-lik geldi. "Benim Baha'm mı, neden gelmiyor", dedi. Odaya girdim, elini, sonra yanağını öptüm. Bir ara daldı. Yanında ne kadar kaldım bilmiyorum. Son iki gece zor uyumuş. Soluğu kısa, kesik kesik.

Hastaneden ayrıldım, saat on yedi. Vizi-taye gelen doktor kanıksamış bir anlatımla "bir iki gün", diyordu. Halbuki ertesi gün gazetede okudum. Saat 22'de göçmüş.

**Baha DÜRDER**  
SANAT DÜNYASI, Sayı : 216, Ağus. 1967

★

§ Şiirleri de kendisi gibi iç açıcı, su şırlıtısına benzeyen, ferah ve aydınlık, yüze gü-

len mısralarla doluydu. Az, fakat öz yazardı.

Daha çok şair olarak ün yapan Ahmet Kutsi Tecer, aynı zamanda tiyatro yazarıydı... Folklor çalışmalarıyla de yakından ilgilenirdi.

Şu gerçek ki, Ahmet Kutsi Tecer eşine az rastlanılır bir insan, olgun bir sanatçı, yurdunu ve ulusunu kaniyla, canıyla, bütün varlığıyla seven bir kişiydi.

**M. Sabih ŞENDİL**

**EMRE**, Sayı 40, Ağustos 1967



Tecer, Konservatuvar'daki öğrencileriyle.

§ Ziya Gökalp'ten buyana büyük bir hız kazanmış olan millî duygu ve düşünmeye yönelme ülküsü, Tecer'i de bu dâvaya bağlamıştı. 1927 - 1928 yıllarında Ankara'da kurulmuş olan ilk folklor teşekkülü olan "Türk Halkbilgisi Derneği" Türk Milletinin maddî ve manevî kültürünü derlemeye başlamıştı. O da aynı ülkü ile Sivas'taki çalışmalarına hız verdi. Yüzyıllarca Türk Halkının derdini, çilesini, neşesini ve sevincini dile getiren saz şairlerinin Sivas bölgesindeki varlığına eğildi.

Ayrıca bir monopol altında kurulan ve böylece sürüp giden "Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi" kurucu ve yönetim kurulu üyeliğine, "Halk kültüründen ne kurtarılabilirse büyük fayda vardır", düşüncesiyle devam ediyor, bu tesisin reklâm ve propagandaya kayan yönünü

bilim mihverinde oturtmak için çaba sarfediyordu.

O, bir şiirinde "Uyur Mevlânâ Uyanık", diyordu, Tecer adı ve eserleri de daima Türk Milletinin kültür, sanat ve folklor alanında ayakta ve uyanık kalacak, gösterdiği ve takip ettiği yol ile eserleri de bizleri uyandırmaya devam edecektir.

**İhsan HINÇER**

**TÜRK YURDU**, Sayı : 8, Ağustos 1967

§ Tecer'i, üç ay kadar önce görmüştüm. Yaşına göre vücudu dinç, zekâsı ışıklı, kalbi bu yurdun geleceği için inanç doluydu. Halkevleri Danışma Kurulundaki güzel açıklamalarını dinlerken, onu bir daha göremeyeceğimi nasıl düşünebilirdim ?

Ahmet Kutsi Tecer daima şair kalmış, fakat her zaman şair yazmamıştır. Sanat çalışmalarını daha ziyade kültür alanına ve tiyatroya yöneltmişti. Türk Folklor Tarihi, üstadın sanat zevkine çok şey borçlu olduğumuzu, Tiyatro Tarihimiz de Ahmet Kutsi Tecer'in şahsında modern oyun yazarlarımızın seçkin bir öncüsünü selâmlamamız gerektiğini gelecek kuşaklara daima hatırlatacaktır.

Ahmet Kutsi Tecer, Türk Kültür ve Sanatının soylu geleneklerine bağlı olduğu kadar Batı Kültür ve Sanatının değerini de takdir eden bir fikir adamı idi.

**Munis Faik OZANSOY**

**HISAR**, Sayı : 45, Eylül 1967

§ 1942 yılının nisan ayı içinde Sivas'tan Ankara Radyosu'na bir saz ve türkû takımı götürmüştüm. Halkevleri adına her ilden böyle saz ve söz ehli çağırılıyordu. Bana telefon etti. "Fez aldığın Gazi Eğitim Enstitüsüne de bu saz ve türkû grupunu götür, gençler ve halk şairlerimizi görsün ve bilgilensinler", dedi. İsteğini yerine getirdim.

Sivas'a dönmeden öğle yemeğine çağırılmıştı. Ulus'tan Tecer'le beraber otobüse bindiğimizde biletiye uzanan elim tutuldu. Baktım, Muzaffer Sarısözen : "Burada sizin para geçmiyor", dedi. Ve beraberce Kocatepedeki evine gittik. Yemekte Prof. Bedrettin Tuncel de vardı. Müzikten, şiirden, radyodan tatlı tatlı konuşulmuştu. Tecer, kimseyi kırmaz, kimsenin kendinden incinmesini istemezdi. Az konuşur, çok düşünürdü.

Sivas'tan Ankara'ya Muzaffer Sarısözen'le Aşık Veysel'i getirdi. Bu iki müstesna kaabiliyeti sezen tek adam, Tecer'di.

**Vehbi Cem AŞKUN**

**ÇAĞRI**, Sayı : 116, Eylül 1967

§ Bundan altı ay kadar önce Millî Eğitim Bakanlığınca eserlerinin neşri üzerinde konuşmuştuk. Mühürdar'da denize bakan güzel bir evde oturuyordu. Yanında vefalı, sakın ve nazik eşi vardı. Avrupa dönüşü onu ziyaret edecek, basım işini sağlama bağlayacaktım.

Büyük işlerin güçlüğünü bildiği, her meselede gözlerinin önünde yakından tanıdığı Batılı dev örnekler canlandığı için, mütevazı idi. Seçme eserleri, dikkatle, üzerinde düşünme düşünme okuduğunu, kelimeleri tesadüfe bırakılmayan konuşmasından anlarız.

**Prof. Dr. Mehmet KAPLAN**

**HISAR**, Sayı : 46, Ekim 1967

§ Ahmet Kutsi Tecer çok yönlü bir kültür adamıydı. Başka Tecer dostları, onun şairliği, folkorculuğu, insanlığı, eğitimciliği veya güzel sanatlar alanlarındaki çeşitli yönleri üzerinde durdular. Tecer hangi alanda olursa olsun Türk kültürünün çeşitli kesimlerini çok iyi tanımış, sindirmiş, değerlerini iyi anlamıştı. İster köylü kültürü olsun, ister Osmanlı kültürü olsun, ister Batı eğilimli Türk kültürü olsun Tecer bunlardan uyumlu bir bileşime, bu kültürleri birbirine kaynaştıran sonuçlara varmasını iyi bilen bir kültür adamıydı.

Oyunlarından başka Tecer seyirlik oyunlarımızın tarihi üzerinde çalışmalarıyla yepyeni ufuklar açmıştır. Onun en önemli çalışması seyirlik köylü oyunlarımız üzerine yaptığı Köylü Temsilleri adlı incelemelerdir. Birkaç defa yayınlanan bu incelemenin büyük yankıları olmuş, bu satırların yazarıyla birlikte birçok incelemeyi bu alanda araştırma yapmaya istek lendirmişti. Öyle ki, İstanbul Üniversitesinde Tecer, öğrencilerinden birisine Burdur'un oyunları üzerine bir bitirme tezi hazırlatmış, onun değerli yol göstericiliğiyle bu öğrenci oldukça başarılı bir çalışma yapmıştır. Tecer dans tarihimiz bakımından çok önemli bir Onbeşinci Yüzyıl yazmasını bulup çıkarmış ve bunu Türk Folklor Araştırmaları dergisinde yayımlamıştır. Bu risalenin bulunuşunun da be-

nim bu konudaki çalışmalarına büyük yardımı olmuş, nitekim Amerika'da yayınlanan bir kitabımda Tecer'in adı altında onun bu bulunuşundan uzunboyu söz etmişim.

**Metin AND**

**HISAR**, Sayı : 45, Eylül 1967

Tecer'in şiirlerinde önde gelen iki tema, doğa ve sevi'dir. Doğa üstüne yazdıkları, dış dünyanın perspektifini vermeye çalışmak ya da doğa aracılığı ile izlenimlerini dile getirmek amaçlarına yönelmiştir.

Folklor ve halk şiiri, Tecer'in yararlandığı iki kaynaktır. Konu seçiminde folklor, deyiş ve biçimde de sazşairlerinden esinlenmiştir. "Konya Destanı" nda, "Afyon Destanı" nda, "Güzelleme" de, "Halay Çeken Kızlar" da, "Toprak Cenneti" nde, "Bağlamacıya" da deyiş özelliğini kaybetmeden, kişiselliğine gölge düşürmeden, halk şiiri havasını yaratmanın başarılı örneklerini vermiştir. Kimi şiirlerinde ise folklor dünyasına girmiş; gelenek, görenek ve inançlarımızı seslendirmiştir. "Ağıt", "Nigâr'la Hünkâr", "Cezveyle Fincan", "Yörük Hasreti" bu tür şiirlerdir.

**Hikmet DİZDAROĞLU**

**TÜRK DİLİ**, Sayı : 193, Ekim 1967



## Tecer'in Halkevleri Seminerindeki Konuşması

Geçen yıl 10 ve 11 Aralık 1966 tarihinde Ankarada düzenlenen "Toplum Kalkınması Hamlemizde HALKEVLERİ Semineri" nde "Halkevlerinin Millî Sanat ve Kültür Yönündeki Görevi ve Millî Kültür Gelişmesinde Folklorun Önemi" açık oturumunu yöneten Kutsi Tecer'in yapmış olduğu konuşmayı sayfalarımıza aynen alıyoruz.

**İhsan HİNÇER**

İkinci Birleşim

11 ARALIK 1966 Pazar

BEŞİNCİ OTURUM

OTURUM BAŞKANI : Prof Dr. TAHSİN

BANGUOĞLU

AÇIK OTURUM YÖNETİCİSİ : A. KUTSİ

TECER — C. MEMDUH ALTAR

AÇILMA SAATİ : 15.00

**OTURUM BAŞKANI Prof. Dr. T. Banguoğlu** — Muhterem arkadaşlarım, seminerimizin beşinci oturumunu açıyorum. Konumuz: Halkevlerinin millî sanat ve kültür yönündeki görevi ve millî kültür gelişmesinde folklorun önemi. Bu konu bizim Halkevlerimizi eskidenberi en çok ve yakından ilgilendiren konulardan birisi olmuştur. Halkevlerimiz millî sanatın fideliği vasfını kazanmıştır. Ta.. Atatürkün sağlığında. Bu sahada Halkevleri güzel faaliyetler göstermiş ve değerli sanatkarlar yetiştirmiştir. Şimdi araya giren bir fasıladan sonra Halkevleri yeniden çalışmalara girişmiş bulunuyor. Gene aynı yıl üzerinde kısa zamanda ileri adımlar attılar. Fakat bu alandaki çalışmaların düzenlenmesi ve günden güne daha verimli bir hale gelmesi böyle sizin gibi seçkin heyetler huzurunda görüşmelere ve onlardan çıkacak sonuçlara bağlıdır. Bu bilgi, bu görüşmelerin yeni idareci arkadaşlarımıza yol gösterme hususunda çok faydalı olacağını umuyorum.

Oturumumuzu sayın Ahmet Kutsi Tecer idare edecektir. Bu mutlu bir tesadüftür. Bizde halk sanatı, millî sanat üzerinde vukufu uzun yıllar çalışmış bir arkadaşımızdır Kutsi Tecer. Halk Sanatının temellerine doğru inen ve ondan gelecek millî sanatın ne yolda faydalanacağını genç kuşaklara en iyi şekilde anlatan arkadaşımız Ahmet Kutsi Tecer'dir. Kendisinden oturumu idare etmek üzere kürsüye teşrifini rica ediyorum.

Oturumdaki konuşmacı arkadaşlarımız,

başta Cevat Memduh Altar, Hâmid Zübeyr Koşay, Cahit Öztelli, Muammer Sun, İskender Cenap Ege, Şerif Baykurt, İhsan Hınçer, Aziz Özçelik, Özcan Tamer.

Böylece size Millî Sanat ve Türk Halk Sanatı alanında en yetkili arkadaşlardan meydana gelmiş bir topluluk takdim ediyorum. Konuşmaların çok faydalı olacağından eminim. Bir hususu arz etmek istiyorum : Bu alanda en büyük emekleri olan, en tecrübeli arkadaşımız Sayın Kutsi Tecer önce bir konuşma yapacaktır. Ve ümit ediyorum, öyle tahmin ediyorum, o bize bu konuşmaların mihverini tayin edecektir. Konuşmacı arkadaşlarımızın da o mihver etrafında kalmaları mümkün olacaktır, zannediyorum. Böyle olursa konuşmalar daha derli toplu ve daha istifadeli olacaktır, kanaatindeyim.

**AHMET KUTSİ TECER** — Sayın arkadaşlar, ilk önce Halkevleri Genel Merkezine böyle bir seminer çalışmasını hazırlamak ve bizlerin de bu çalışmaya katılmasını sağlamalarından dolayı teşekkürlerimi sunarım, Sayın Celse Başkanının bana bir söz payı vermek suretiyle huzurunuzda konuşacağım için bahtiyarım. Bu hislerimle aynı zamanda burada huzurunuzda toplanmış bulunan diğer arkadaşlarımızın da duygularına tercüman olduğuma eminim.

Bugünkü açık oturumun konusu : Halkevlerinin Millî Sanat ve Kültür yönündeki görevi ve Millî Kültürün gelişmesinde Folklorun önemi. Hemen belirtmek istiyorum ki, Halkevlerinin Millî Sanat ve Kültür yönündeki ödevi bu önemi belli konudur. Millî Kültür gelişmesinde folklorun önemi, o da ikinci konudur. Bunların birbirleriyle ilişkileri olduğu muhakkaktır. Bu halde burada en çok bu ikisi arasındaki ilişki gözönünde tutularak konuşulması gerekir. Şüphe yok ki, Halkevlerinin eski çalışmaları var, bir mazisi var, bir takım tecrübeleri var, başarıları var ve bir çok da yine o

tecrübeleri zenginleştiren, o tecrübelerle bir anlam kazandıran bir takım kusurları var. Bugünkü bu açık oturum, eğer gelecekteki çalışmalara ışık tutabilecek mahiyet kazandırsa bu bizim için bir kazanç olacaktır.

Halkevlerinde bugün en yeni yönetmeliğe göre dokuz kol mevcuttur. Bu kollardan Dil Tarih ve Edebiyat Kolu, Klâsik Sanatlar Kolu, Müzik Kolu, Gösteri (Film, Tiyatro, Opera, Bale) Kolu, doğrudan doğruya sanat alanına bağlanan kollarıdır. Bir de Folklor Kolu vardır. Heyeti umumiyesi itibariyle Halkevleri birer kültür çalışması yuvası olarak kurulmuş müesseselerdir. Haklı olarak da dün olduğu gibi bugün de, yönetmeliğinden doğrudan doğruya sanata, edebiyata, müziğe ait olan bahisler ayrı birer kol halinde temsil edilmektedir. Şüphe yok ki Kitaplık Kolu da yine kültür faaliyetlerinden ayrı tutmuyoruz. Bunun yanında Turizm ve Gezi Kolu var. Bir bakıma doğrudan doğruya bir kültür sahası değil gibi gelir. Fakat bugün en yeni, en modern anlayışa göre turizm bilhassa halk eğitiminde birleştirilerek geniş halk kütüphaneline yaklaşmak, onları etkilemek, onlara faydalı olmak için en kıymetli bir vasıta olarak düşünülmektedir. Hatta bir tâbir çıkmıştır: Kültür Turizmi. Bu itibarla da bütün bütüne kültür sahasının dışında demek değildir. Kalıyor bir Spor Kolu, O Spor Kolu da eskiden beri fizik kültür diye anılan bir sahadır. "Sağlam fikir sağlam vücutta bulunur" diye bir vecize de vardır. Bağlantılar kurulması daima mümkündür. Şimdi bu kollarda, özellikle Edebiyat ve Sanatla ilişkisi doğrudan doğruya olan kolları evvelden beri yapılmış olan birçok çalışmalar olduğuna işaret ettim. Birçok tecrübeler vardır. Bu tecrübeler birbirini tamamlar mahiyettedir. Çünkü, Halkevleri ve Halkodaları memleketin her köşesine yayılmış oldukları için, her çevreye göre bazı uygulama özellikleri daima ortaya çıkmış ve Halkevlerinde çalışan arkadaşlar daima bu özellikleri değerlendirmeyi bilmişlerdir. Onun için meselâ Kars Halkevindeki bir çalışma Ödemiş Halkevindeki bir çalışmayı, Aydın Halkevindeki bir çalışmayı Diyarbakır Halkevindeki bir çalışmayı tamamlar mahiyettedir. Fakat arz ettiğim gibi o zamanlar tam manasıyla elde edilmemiş olan bir takım teşebbüsler olmuştur. Bugün ise, mazideki çalışmaları,

tecrübeleri göz önünde tutmakla beraber, yeni bir ortamda olduğumuzun şuuruna sahip olmalıyız. 1932 yılında kurulmuştur Halkevleri, Benim için tatlı bir hatıradır. Sivas Halkevinin açmak şerefi de o zaman bana nasip olmuştu. Ama bugün 1932 yılındaki sosyal ortam yoktur. O tarihten bu yana millî hayatımızda birçok gelişmeler olmuştur. O gelişmeler dolayısıyla Halkevleri ana prensiplerinde, yönünde hiç bir değişiklik olmamakla beraber, davranışlarında, metodlarında çalışma tarzlarında kendini buna göre ayarlamak zorundadır. Realist bir anlayışla başarılı olmak için memleketle hayırlı ve faydalı olmalıdır. Şüphe yok ki, bahsettiğim bütün bu kollarındaki çalışmalar bunların iyi ve verimli olmaları birçok vasıtalarla mümkündür. Teknik vasıtalar, maddî vasıtalar. Fakat hepsinin başında insan değeri gelir. Binaenaleyh, Halkevleri yardımcı olarak maddî ve teknik araçlardan faydalanır, fakat asıl ortaya çıkaracağı kıymet insan kıymetidir. Onun içindir ki, çok veciz olarak yönetmelikte kaydedilmiş olan, daha birinci sayfada, amaç kısmında üçüncü maddenin bir A — fıkrası var. Diyor ki, "Halkevleri halk ile aydınları kaynaştırarak yaratıcı bir kültür hareketi uyandırmaya, geliştirmeye çalışır." İşte bütün şüburada, aydın ve halkı birbirine kaynaştırmak. Bu insan gücünün, insan değerinin ortaya çıkması için lüzumlu olan bir şarttır. Halkevlerinin en büyük ödevi burada toplanıyor. Halkevlerinin bugün içinde buldukları ortamdan bahsettim. Uzun bir konuşma değil, kısa birkaç cümle ile onu belirtmeye çalışacağım. Ve meselenin her yönünü ele almayacağım. İki mühim vakıa üzerinde duracağım. Bugünkü ortamla alakalı iki aksiyon var ki, bugün devlet ölçüsünde, memleket ölçüsünde Halkevlerinin bunları görmemesine, yahut ihmal etmesine imkân yoktur. Çünkü, içinde çalıştığı ortama en çok müessir olacak bir faaliyet koldur.

Birincisi; Halk eğitimi. Bu mevzu hergün biraz daha önem kazanıyor. Hergün biraz daha buna ihtiyaç duyuluyor. Hergün bir parça daha bu istikamette birşeyler yapılmak isteniyor. Şöyle yapılıyor veya böyle yapılıyor, olmaz başka. Amma bugün yeni teşkil edilmiş olan bir Bakanlığın çerçevesi içinde bir genel müdürlük de

kurulmuş bulunuyor. Bu genel müdürlük daha evvel bir başka Bakanlığın çerçevesi içinde idi. Buraya geçmesi doğru mu oldu, olmadı mı? Onların hiçbirisi bizi alâkadar etmez. Ama Halk Eğitimi verilen önemi belirtmek bakımından bunu kaydetmek isterim. Halk Eğitimi mevzuu Millî Eğitim Bakanlığında ve dolayısıyla Köy İşleri Bakanlığında ele alındığı gibi Tarım Bakanlığında ve diğer bir çok teşkilâtta yine önemle üzerinde duruluyor. Amma, bunlar bugün koordine edilmiş midir? Olmayabilir. Bunları takip edebiliriz. Hiç mesele değil. Fakat fikir gün geçtikçe kendini bize kabul ettiriyor ve bir zaruret haline geliyor. Hemen işaret edeyim, bu yalnız bizim memleketimize has, özel bir vakıa değil, dünya ölçüsündeki bir hareketin Türkiye'deki tecellisidir. Bütün dünyada Halk Eğitimi bugün en önemli bir plâna yükseltilmiştir. Halk Eğitimi anlayışında büyük bir değişiklik olmuştur. Fakat bunlar üzerinde durmak istemiyorum. Çok kıymetli bir derginin, birinci sayısını görmüş olduğum ve Halkevlerinin çıkarmış olduğu dergide buna ait yazılar var. Tabii buna ait birçok yazılar çıkacaktır ileride. Sadece bütün yönüyle böyle kıymetli bir derginin neşriyatının durdurulmamasını ve devam etmesini temenni ederim. Halkevleri olarak bu vakıayı biz ihmal edemeyiz. Halkevleri olarak biz buna uydurmalıyız kendimizi. Yani memleketimize hizmet bakımından Halk Eğitimi anlayışı çerçevesi içinde davranmalıyız. Her sahada. Amma evvelce Halkevlerinde bir dersane, kurslar bölümü vardı. Şimdi o yok. Çok iyi olmuş. Çünkü bu iş artık devlet plânında ele alınmıştır. Bu demin arz ettiğim sebeple artık bizi aşan birşey olmuştur. Halkevleri kendi güçleri ile ancak bir sahada varlıklarını teksif ederlerse muvaffak olurlar. Ve öbür sahaya yardımcı olurlar. Öbür saha dediğim, meselâ okuyup yazma seferberliği, cehaletle savaş, bu büyük savaşa, hergün biraz daha genişleyecek olan bu büyük savaşa, onlar da kendi imkânlarıyla yardım ederler, ama asıl onlara düşen pay ne olmalıdır? Halkevleri birer kültür evidir, kültür hareketidir. Millî Kültür ve Millî Sanat yuvalarıdır. Daha çok kendi emeklerini, güçlerini, kültür faaliyetlerine hasretmelidirler. Ama kültür faaliyetlerini Halkevlerinde ne yönden düşüncem icabeder? Geniş bir anlayışla Halk

Eğitimine yönelmiş bir tarzda alınmalıdır. Halkevleri akademi değildir, Konservatuar değildir. Bunların hiç birisi değildir. Bunların hepsine ait müesseseler vardır. Öğretici, yetiştirici. Halkevleri sadece değerlerin ortaya çıkması için, aktarıcı bir vazife görür. Eğitimi bir rol oynar. Binaenaleyh Millî Sanat, Millî Kültür anlayışı içinde Halkevleri kendilerini günün meselesi olan Halk Eğitimi araçlarına doğru yöneltmek zorundadır.

İkinci mühim vakıa: Arkadaşlar bir plân lama devrine girmiş bulunuyoruz. Bugün devletin en mühim teşkilâtlarından birisi Devlet Plânlama Teşkilâtıdır. Bunun etrafında parlamentoda, dışarıda veya matbuatta yapılan münakaşa bizi katıyen alâkadar etmez. Bizim için mühim olan, mukaddes olan fikirdir. Plânlama devresine girmiş bulunuyoruz. Biz değil yalnız, dünyada plânlama hareketine katılmıyan memleket kalmamıştır. Demek ki, bu da dünya ölçüsünde bir harekettir. Bizdeki tecellisi de başlamıştır ve artık buna bağlı kalınacaktır. Ve bu istikamete yönelinecektir. Şimdi bu plânlama meselesi ile niçin alâkadar oluyor Halkevleri? Efendim, şunun için: Dün burada ve bugün çok heyecanlı, çok güzel tartışmalar konuşmalar oldu. Bilhas sa dün Halkevlerinin maddî imkânsızlıkları belirtildi, Bu hususta bazı teklifler, temenniler ortaya konuldu. İşte, eski Halkevleri olarak kullanılmış bulunan binaların bugün eğer maddî şekillerinde bir değişiklik olmadı ise, yine Halkevlerine verilmesi vesaire gibi, Bu münasebette de ortaya şöyle bir fikir çıktı. Selâhiyetli bir arkadaş tarafından, dendi ki, bütün bunlar Parlâmento işidir, Meclis işidir. Fakat bu gibi teklifleri benimsetmek lâzımdır. Bu gibi teklifleri Meclislerden çıkartabilmek için, benimsetilmek lâzım gelir. Doğrudur. Hakikaten bir dâvaya sahip olmadıkça insan onu nasıl müdafaa eder? Ben bu bakımdan, bu hususun yararlı olabileceğine kani olarak birkaç kelime ile plânlama ile Halkevlerinin ilgisi üzerinde biraz durmak istiyorum.

Efendim, kalkınmadan bahsediliyor. Evet ekseriyetle kastedilenden anlaşılınan iktisadî kalkınmadır. Bizim kalkınma plânımız sosyal kalkınmayı da gözönünde tutuyor. Bazı memleketlerin kalkınma plânları açık açık sosyal ve iktisadî kalkınma

diye vasıflandırılmıştır. Bir kusur, bir hata işleyebilirim sözlerimle, selâhiyetli arkadaşlar huzurunda özür dilerim şimdiden. Fakat sosyal plânlama içinde şüphe yok ki, kültür de dahildir. Ama sarahatle belirtilmiş değildir. Şimdi bir istatistik gördüm, kıymetli bir makalede kullanılmış, Halkevleri Dergisinde çok kıymetli bir yazının çok kıymetli bir etüdü; Halk Eğitiminin iktisadî kalkınmada rolü.

Halk Eğitiminin iktisadî kalkınmadaki rolü demek, dolayısıyla Halkevlerinin de plânlama ile hedef tutulan gayelere ulaşması memleket, millete, halka yardımcı olması demektir. Bu anlayışla bu makalenin çerçevesindeki istatistikte, 1977 yıllarını kapsayan 15 yıllık plân perspektifi içinde Türkiye, plânda öngörülen iktisadî hedeflere erişebilmek için mevcut kalifiye insan gücü stokuna ikiyüzbin idareci ve müteşebbis, otuzbeşbin mühendis, onsekizbin hekim ve dişi, altmışbin yüksek seviyeli diğer meslek adamı, dörtüyükbin teknisyen ve üçmilyondan fazla yetişkin işçi katmak zorundadır. Ben soruyorum, peki 1977 yılına kadar kaç tane sanatçı, kaç edebiyatçı, kaç tiyatro adamı, kaç müzisyen lâzımdır? Bunun hesabı yok mudur? Bütün bunlar gerçi kaleme gelmez, rakama gelmez, kantite işi değil kalite işidir bunlar, ama hiç olmazsa bu sorum bu sahanın ehemmiyetini göstermez mi? Dün ve bugün açık oturumda konuşan arkadaşların hepsi manevî veya mali kalkınma üzerinde durdular, ona önem verdiler. Konuşmalarıyla da belirttiler. Bugün daha öğleden evvelki konuşmalar esnasında, meselâ şimdi karşılarında bulunduğum müsteşar arkadaşımız bilhas sa iktisadî kalkınma meselelerine temas ettiği zaman, manevî kalkınmanın ön plâna alınması lâzım geldiğine gayet ciddiyetle ve hararetle işaret ettiler. O halde eğer biz kalkınmada da muvaffak olmak istiyorsak, manevî kalkınmayı ihmal etmememiz lâzım gelir. Halkevleri ne yapıyor? Halkevleri Millî Kültür ve Millî Sanat yuvalarıdır. Bunların gelişmesine, gönüllerin buna bağlanmasına, istidatların bu yolda yükselmesine çalışıyor. O halde plânlama ile bizim alâkamız sarıh.

Şimdi bunu belirttikten sonra, temenni ederim ki, Halkevleri daha geniş bir yardıma mazhar olsun. Çünkü, hakikaten Halk-veci, dün olduğu kadar bugün de bütün ru-

hu ile bu işe bağlı olan insandır. Hiç şüphe yok ki, beş kuruş da beklemeden bu işe kendisini verir. Ama bir takım araçlar kullanılmak mecburiyetindedir. Arkadaşlarımız biraz sonra konuşacaklar ve belirteceklerdir meselâ folklorcu arkadaşların elinde bir teyp olmasa bugün bir folklor derlemesi yapılabilir mi artık? Otuz sene evvel yoktu bu araç ve boyuna kalemle yapılırdı. Ama bugün yapılır mı artık? Yapılmaz, Bunların olması lâzım. Her Halkevinde olacak. Stok olacak bunlar. Kabul ama bütün bunlar yardımla olur. Zannediyorum ki, anlatamadım amma hislerinize hitab edebildim. Beni anladınız. Onun için bu mevzuu üzerinde durmuyorum.

Efendim burada arkadaşlarımdan da özür dileyerek bir küçük istidrad açıyorum. Halkevi bünyemiz için harikulâde bir buluştur. Ama bu buluş, yalnız bünyemiz bakımından bir kıymet, bir buluş değildir. Dünya ölçüsünde bir kıymettir. Daha yakınlarda Devlet Reismizim ziyaret ettiği Tunusa bundan birkaç sene evvel gitmiştim. İlk defa dikkatimi, hayretimi mucip olan ne oldu biliyor musunuz? Efendim orada aynen bizim Halkevi Teşkilâtını almışlar, tatbik ediyorlar. Tabii kendi bünyelerine uyduruyorlar. Adı Halkevi. Yalnız Tunus şehrinde bir tane var, onun adı Kültür Evi (Maison de la Culture). Diğerlerinin hepsinin adı Halkevi. Maison de la Culture bir milli genel merkez vazifesini gören ve liderlik eden bir salt merkez. Bir de Halkevi! Bu mühim değildir arkadaşlar, mühim olan nedir biliyor musunuz? Bizim bir prensibimizi alıp kabul etmişler. Biz ne yapıyorduk? Ne diyorduk çalışmalarımızda? Bilenle bilmeyen bir araya geldi mi, bilen bilmeyene bilmediğini öğretir. Herkesin bir bildiği, bir bilmediği vardır, herkes birbirinden birşeyler öğrenir. İşte prensipleri bu. Bunu almışlar bizden aynen. Çünkü içtimâî bünyesi itibariyle o da iktisadî bakımdan az gelişmiş bir memleket. Binaenaleyh, insan enerjisini, insan kuvvetini değerlendirmek bakımından bu prensibi kendilerine mal etmişler ve bunu yürütüyorlar. Şimdi bunun yanında daha bir hafta evvel Fransa'da Paris'te bulunuyordum. Dikkatimi orada da çeken hareket bu oldu. Büyük bir hamle yapıyor Fransız Kültür Bakanlığı. Kültür Bakanı Fransız değildir. Başında da De Gaulle'nin sağ kolu

olan ve dünya edebiyatında daha bugünden klâsikler arasına girmiş Andreu Manjio isminde birisi vardır. Bu adamın teşebbüsü ile kültür evleri açılıyor bütün Fransada. Hemen şunu arz edeyim ki, kültür evleri orada şimdiki halde tiyatro faaliyetlerine sahne olmaktadır. Onun yanı başında da müzik, konser, vesaire, Demek bilhassa tiyatro. Ama orada zaten başka bir şeye fazla ihtiyaç yok, çünkü ayrıca gençlik evleri var. Maison de la evnsse'ler var. Sonra tabii o memleketlerin biraz daha başka gelişimleri var. Muhtelif ihtiyaçları karşılıyacak muhtelif organizmalar var. Ama bilhassa, adı da Maison de la Culture, bizim Halkevlerinin gösteri kolu, tiyatro, bale, opera vesair yok mu, onu başlı başına almış, bir ev yaratmış. Çalışma tarzı aynen bizimki gibi yani gençler, yaşlılar, istidatlı olanlar, meraklı olanlar, olmayanlar bir arada harman oluyorlar, kendi içlerinde ve beraberce çalışmak suretiyle bir takım programlar hazırlıyorlar. Neşriyat yapıyorlar, vesaire. Buna ihtiyacı mı var Fransanın? Paris şehrinde her gece altmış, yetmiş, seksen sahne perdelerini açıyor. Her şehrinde muazzam tiyatro binaları var. Ayrıca bütün bunlardan mâda sekiz on yerde tiyatro merkezleri, rejional merkezler kurulmuş, buna ihtiyacı mı var? Var ya. Çünkü bu orada birçok arkadaşların konuşmalarında güzel bir şekilde belirtmiş oldukları gibi, orada bilhassa gençliği ve ruhen genç kalmış insanları, kültür yolundaki faaliyetlerle bir parça daha halk eğitimi anlayışı içinde geliştirmeye, yükseltmeye çalışıyor. Fransa buna muhtaç bir halde ise, bugün kim muhtaç değildir? O halde ben şimdi sizlere soruyorum, 1932 senesinde Türkiyede Halkevlerinin kurulması büyük bir hâdise, büyük bir buluş değil midir? Hayran olmamak kabil midir? Atatürk'ü bir defa daha bu vesile ile vecd içinde, hayranlık içinde anmamak kabil midir?

Efendim, şimdi sözü arkadaşlarıma vereceğim. Ben daha fazla sizleri işgal etmek istemiyorum. Arkadaşlarımızın konuşmalarına fırsat vereceğim. Yalnız bir noktayı belirtmek istiyorum. Mevzuun iki yönü olduğunu belirtmiştim. Birisi, Millî Kültür ve Millî Sanatla alakalı konu. Halkevlerinin Millî Sanat ve Kültür Yönündeki görevi, öbürü de Millî Kültürün gelişmesin-

de Folklorun önemi. Folklor tamamıyla sanatla alakalıdır, sanata kaynak olur, bütün sanatkarlar folklorlardan esinlenir. Bir de ayrıca folklorla dayanan bir halk edebiyatı ve halk sanatları vardır. Küçümsenmeyecek önemde. Ama doğrudan doğruya millî sanat ve kültür demeyeceğim, o da sırf folklorlardan ibaret değildir. Şimdi bugün aramızda Halkevlerinin sanat kollarını temsil eden, meselâ plâstik sanatları temsil edecek olan arkadaşlarımız var, müzikle alakalıları var. Diğer kolların, yani sanat alanının diğer temsilcileri aramızda yoktur. Ona mu kabul benim de çok fazla olarak bağlı bulunduğum bir kol olan folklorun temsili için oldukça kalabalık sayıda arkadaşlarla buradayız, ondan dolayı da ayrıca memnuniyetimi ifade etmek isterim. Binaenaleyh, bugünkü konuşmalarımız daha çok folklor üzerine yöneltilmektedir.

Efendim, şimdi yalnız bir noktayı müsaadenizle belirtmek lâzım geliyor. Bunu bütün Halkevlerinin gelecekteki çalışmalarını esnasında, eskiden de olduğu gibi karşılaşılabilecekleri bir problem olduğu için ele alıyorum. O da şudur: Bazıları derler ki, folklor mevzu bahis olunca herşeyi eskiye bağlamak gerekir. Halbuki folklor ile ilgilenmek veya folklorla önem vermek demek, o değildir.

Millî Sanat deyince de bazı arkadaşlarımız münhasıran sadece böyle halk menbalarından alınmış mevzuatları ele almak suretiyle vücuda getirilmiş eserler olarak kabul ederler, o da demek değildir. Sanatla folklor arasında bir ince ayırım olan bir çizgi var. O çizgiyi bir iki kelime ile belirtmek istiyorum.

Sanatta esas çağdaşlıktır. Yani kısaca söyleyeyim, meselâ bir adam çıksa bugün Bâki gibi, hatta bırakınız Bâkiyi, Yunus Emre gibi yazsa makbul değildir. Samimiyetine herkes amenna der, ama efendi, Yunus Emre her zaman onu öyle söylemiş, sen o ruhu, o ateşi, o şevki al ama, onun söylediği gibi söylemeye kalkma. Sen kendin kendi içinde bunun adamı olarak söyle, der. Diğer sanatlarda da böyledir. Hepsinde böyledir. Binaenaleyh sanat eseri çağdaşlık meselesi demektir.

Biliyorsunuz sanat sahasının zaten folklorlardan ayrıldığı nokta ferdî olması veya olmamasıdır. Folklor sahasına giren herşey anonim, kolektif, dolayısıyla, sanat

## Eğirdir

Yazan : Mehmet ÖNDER

Kendi adıyla tanınan gölün güneyini bir hilâl gibi çeviren Eğirdir'in gerçek adı (Eğirdir) dir. Eski kitaplarda ve kitabelerde (Eğirdur) olarak kayıtlı. Adının hikâyesini şöyle anlatırlar :

Bir zamanlar Eğirdir gölünün bulunduğu yer, güllük, gülistanlık çukur bir ova imiş. Bir bahar mevsimi, gök gürlemiş, yer kaynamış, tufan misali yağmurlar yağmaya başlamış. Günlerce yağın yağmurlardan sonra, hava açar açmaz, ovadaki obalardan birinde oturan ihtiyar bir nine, yününü koluna dolamış, oturmuş kapısının önüne eğirir de eğirmiş. O sırada ovayı seller basmış, oba halkı civar dağlara kaçarken yün eğiren nine oralı bile olmuyor, durmadan yün kirmamını çeviriyormuş. Bağırışlar : (— Haydi koş!. Yer sulandı, gök bulandı. Sel geliyor, canını kurtar..) Nine hiç aldırmyor, ipini eğiriyormuş. Çaresiz kalan köylüler : (— Öyleyse ne halin varsa gör, eğir dur!) demiş ve dağların yamaçlarına

sahasına giren herşey ferdî, şahsıdır. Çağdaşlık da bununla ilgili. Şimdi burada bir çelişme var gibi geliyor. Nasıl olur bunların ikisi arasındaki bu münasebet? Birisi tamamıyla kişisel, çağdaş, öbürü kolektif ve anonim, hayır, hiç bir çelişme yok.

Efendim, millî hayatı yapan değerlerdir. Ahlâki değerler, fikrî değerler, hissi değerler, dinî değerler, ne dersiniz deyin, hepsi. Onları ayakta tutan da şebattir. Ama çağdaş mahiyeti olmayan folklor ürünleri, bize o değerleri nakleder ama, çağının şeklini getirmemek suretiyle. Onun için folklor mahsulleri basit gibi görünür,, iptidai gibi görünür. İki üç kırık telden bir türkü çıkarandan, iki üç çizgi ile de resim çıkar. Çok basit şeylerdir, insan hemen yaparım zanneder, ama yapamaz. Fakat doğrudan doğruya insanın ruhuna işler o. Ruhuna hitap eder, insanı olduğu gibi bize aksettirir.

Bu itibarladır ki, folklor sanatkâra kaynak olabilir. Sanatkâr oradan aldığı zaman, kendi şekline ona vurabilir, bu suretle ortak değerlere erişebilir. Belki de günün birinde, umumi hayata hizmeti bakımından mutluluğa da erer. Ama taklitçi olmaz. Çünkü sanatkârın korkacağı şey taklitçi-

üşüşmüşler. Seller nineyi kucaklamış, çukur ova dolup taşmış, koca bir göl olmuş. O günden sonra gölün de, dağ yamacında kurulan yeni obanın da adı (Eğir dur) olmuş..

Aslında Eğirdir adı, sivri tepe veya yalılık yamaç anlamına gelen Akridur'dan gelmede. Selçuklulardan önce buradaki kasabaya Akrotori dendiğini tarihler yazar. 1204 yıllarında Selçuklu Sultanı İkinci Kılıç Arslan bu kasabayı almış, devletin çöküşünden sonra da Hamidoğulları Devletinin kurucusu Felekeddin Dündar Bey, burayı, payitaht yaparak adını Felekâbâd koymuş. Felekâbâd'ın dillere destan sarayını yıllara kadar mevcutturken, kalıntıları 1959 Eğirdir yangınında tamamen yanmış, kaybolmuş.

Eğirdiriler, şimdi geniş bir turizm çabası içindeler. Eski adı (Borlu) olan Barla'da güzel bir motelleri var. Tatlı su levreği burada yenir.

Amma tutup da birisi bunlar çok eski zamana ait yirmi otuz seneye ait, diyebilir. Beni birisi itham etti; ben Karacaoğlan'ı taklit ederekten şiir yazıyormuşum. Halbuki Karacaoğlan bir dağ, bir dev. Ben nasıl onunla şey edermişim, ne cesaretmiş. Asla aklımdan geçmedi. Karacaoğlan şairdir, sanatkâr, kişisel bir adam. Ben, iyi kötü ne isem oyum. İçinizde pekçok kıymetli sanatkâr var. Hepiniz benimle aynı duyguda birleşirsiniz. Sanatkâr kimseyi taklit etmek istemez. Sanatkâr kendi olmak ister daima.

Efendim bu mevzu üzerinde hatırlatılmasının ancak faydalı olduğunu zannettiğim bir kaç şey söyledim. Çok teşekkür ederim, sabırla beni dinlediğiniz için. Asıl şimdi kıymetli arkadaşlarımızın bilhassa gelecekteki çalışmalarına ışık tutacak olan, bize yapacakları dökümler ve açıklamalardır, beklediklerimiz.

Şimdi buradaki kıymetli sözcü arkadaşlarıma söz veriyorum.

(Not : Oturuma katılan diğer konuşmacıların yaptıkları açıklamalar dergimizde fırsat buldukça ayrı ayrı yayımlanacaktır).

T. F. A.



## "OĞUZLAR,"

Yazan : Aydın TANERİ

Prof. Dr. Faruk Sümer "Oğuzlar (Türkmenler): Tarihleri - Boy teşkilâtı - Destanları". Ankara, 1967, XXIV + 522 sahife, 3 tablo, 2 harita, Ankara Üniversitesi dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi yayınları : 170. Fiati : 56 T.L.

Batı ülkelerinde her milletin kendi millî tarihine dair eserler sık sık yayınlanır. İlim ve fikir adamlarının bu türden eserleri, söz konusu ettiğimiz ülkelerde, fikir hayatını canlandırır ve hareketlendirir. Gazeteler, dergiler ve radyolar bu gibi eserlerin kritiklerini yayınlar. Aydınlar "ilmî hâdise" yaratan bu çeşit eserler ile yakından ilgilenirler. Zira aydınlar kitle ortak bir geçmişe sahip olan ve birlikte yaşama arzusu gösteren toplumların tarihlerine tam mânâsı ile vakıf oldukları zaman, millî bünyelerinin sıhhatli olabileceğini idrâk etmişlerdir. Gene aydınlar, "tarih şuurunun yerleşmediği bir cemiyetin âkibetinin ne olacağını" da bilirler.

Memleketimizde ilim ve fikir hayatı - maalesef - sönüktür. Bunun sebeplerini incelemek konumuzun dışına kalır. Ancak, hiç de müsait olmıyan şartlara rağmen durup dinlenmeden çalışın bazı ilim ve fikir adamlarımız bu sahaya canlılık getirmeye bir kısım aydınlarımızın alâka duyduğu millî tarihimize ait yayınların son senelerde arttığını ve büyük bir boşluğu doldurduğunu söyleyebiliriz.

Prof. Dr. Faruk Sümer'in yeni yayınladığı "Oğuzlar" adlı eser, bu çeşit ciddi araştırmalara en son bir örnek teşkil etmektedir. "Oğuzlar"ın Türkiye Türkleri ile, İran, Azerbaycan, Irak ve Türkmenistan Türklerinin ataları olduğunu ve Selçuklu ve Osmanlı Hanedanlarının onlardan çıktığını gözönünde bulundurursak eserin önemini ve değerini belirtmiş oluruz kanısındayız.

Eser, başlıca üç bölümden meydana gel-

miştir. Yazar birinci bölümde başlangıçtan itibaren Oğuzlar'ın tarihini, bu arada Selçuklu Devletinin kuruluşunu ve Selçuklu devrinde Oğuzların incelemektedir. İkinci bölüm boy teşkilâtı ve boylara ayrılmıştır. Yazar burada 24 Oğuz boyu hakkında etraflı bilgi vermektedir. Üçüncü bölüm ise, destanlara tahsis edilmiştir. Bu bölümde başlıca destan kahramanlarından destanların konusundan, destanların ehemmiyetinden bahsedilmekte ve toplu bilgi verilmektedir.

Yazarın ön sözünde işaret ettiği gibi, esere konusundan dolayı uzmanlardan başka aydınlar ve halkın da ilgi göstermesi mümkündür. Yazar bu ifadeyle aslında tevazu göstermektedir. Aydınların, bin seneden beri kesin olarak yerleştiğimiz Anadolu'nun Türk vatani haline gelmesi hakkında tam bir fikir veren eseri, ellerinden düşürmemeleri gerekir. Prof. Sümer'in işaret ettiği gibi, "eserin yazılmasında onların (aydınların ve halkın) faydalanmasını kolaylaştırmak hususuna elden geldiği kadar dikkat edilmiştir."

Gerçekten Prof. Dr. Mehmet Altay Köymen'in "Selçuklu Devri Türk Tarihi" (Ankara, 1963) adlı eser, zincirin ilk halkasını teşkil etmektedir. Yazar bu eserinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu (1040 - 1157) nun siyasi tarihini ve yapısını incelemiş ve bu konuda ilk defa terkibi bir eser meydana getirmiştir.

Bunu takiben yayınlanan Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun "Selçuklular Tarihi", (İstanbul, 1964) adlı eseri, ve Prof. Dr. Osman Turan'ın "Selçuklular Tarihi ve Türk - İslâm Medeniyeti" Ankara, 1965) adlı araştırması zincirin diğer halkalarını teşkil etmektedirler.

"Oğuzlar" in neşri, Ortaçağ Türk tarihine ait son yıllarda yapılan neşriyatı tamamlayıcı mahiyettedir. Böylece, yalnız ilim adamları değil, aydınlar da ilmî hüviyeti haiz, tatminkâr eserler okumak fırsatını elde etmiş olmaktadır.

## Sivas Halk Şairleri Bayramı ve Şah Turna

Yazan : Dr. Muhan BALI

Sivas'ta merhum Ahmet Kutsi Tecer'in ilk adını attığı ve bir gelenek haline getirilmeğe çalışılan Halk Şairleri Bayramı'nın üçüncüsü 4 Temmuz 1967 günü Demiryolu Sinema Salonu'nda yapılmıştır. Bu bayramın ilki 5 Kasım 1931, ikincisi ise 30 Ekim 1964 tarihini taşır.

Âşık Veysel, Ali İzzet, Feryadî, Dardmend gibi ünlü halk şairleri başta olmak üzere on beşe yakın sanatçı bayrama katılmışlardır. Bu şairlerin içinde en çok dikkati çeken Şah Turna adında bir genç kız olmuştur.

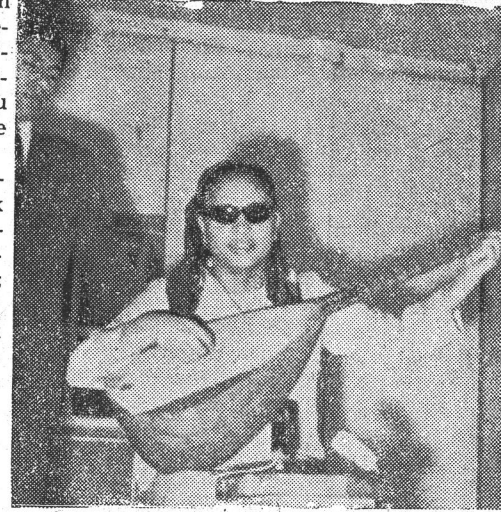
Âşık Veysel'in gecede okuduğu ve Birlik Destanı ile Kardeşlik Destanı adını verdiği iki destanından gelecek yazıda bahsedeceğiz. Şimdi burada gecenin hâkim ismi, genç sanatçı Şah Turna hakkında bilgi vermeğe çalışacağız. Nasıl I. Bayram bize Âşık Veysel'i, II. Bayram Ali Tozkoparan'ı tanıtmış ise III. Bayram da Şah Turna'yı kazandırmıştır.

Bir önceki bayramın da takdimcisi olan Hazım Zeyrek'in verdiği bilgiye göre :

Şah Turna, 1951 doğumludur, yani 16 yaşında. Sivas'ın Gürün ilçesinin Kaynarca köyündendir. O da Âşık Veysel gibi çocukluğunda, üç yaşında, çiçekten gözlerini kaybetmiştir. Şiire başlamasının bir dolu içtikten sonra olduğunu söylemektedir.

Dolu motifinde de görüldüğü gibi Şah Turna'yı güçlü kılan özellik âşık geleneğine çok sıkı bir şekilde bağlı oluşudur. Aslında - tıpkı bir zamanlar çok zengin bir halk hikâyesi hazinesine sahip olan Doğu Anadolu'da bu gelenek nasıl Behçet Mahir, İshak Kemal ve Müdamî ile son sözünü söylemekte ise, kuvvetli bir şiir kültürünün yaşadığını bildiğimiz Sivas'da da halk şiiri Âşık Veysel ve Ali İzzet gibi son temsilcilerinin şahsında yaşamaktaydı. İşte bu bakımdan biz bu genç âşık üzerinde ısrarla durmak istiyoruz.

Şah Turna'nın da bir - iki plâğı çıkmış olmakla beraber onun geleneğe bağlı yönü daha ağır basmaktadır. Bu gün halk şairlerinin radyo sanatkarı olma çabası gösterdiklerine şahit olmaktayız ki, bu da geleceğin, saz şiirinin, zararına bir manzara o-



Şah Turna ve kardeşi (Sivas, 4. 7. 1967)

arak karşımıza çıkmaktadır. Sadece Şah Turna kendi dar imkânları içinde, biraz önce de söylediğimiz gibi, kuvvetli tezene darbeleri ve tesirli sesi ile geleneği yaşatma, devam ettirme gayreti içindedir. Aşağıda sunacağımız bir örnek bu fikrimizi kuvvetlendirmeğe yardımcı olacaktır :

1. Çaresiz derdime derman  
Nasıl bulayım bulayım  
Gönül sarayına mihman  
Nasıl olayım olayım  
Oy, oy, derman oy oy

Gönül sarayına mihman  
Nasıl alayım alayım  
Oy, oy, derman oy oy

2. Arı gezer ballarında  
Gizli vardır hallerinde  
Hakikatın yollarında  
Nasıl öleyim öleyim  
Oy, oy, derman oy oy

Güzel Pir'im yollarında  
Nasıl öleyim öleyim  
Oy, oy, derman oy oy

## DERGİMİZ

İstanbul'da Sahaflar'da Elif, Aksaray'da Kitap, Çağaloğlu'nda Öncü, Ankara'da Ulus'ta Berkalp, Yenisehir'de Aydın ve Sergi Kitapçevlerinde satılır.

Eski ve yeni bütün sayılar 1'er liradır.

## Eski Dokumacılık ve Yurdumuzdaki Gelişimi

— II —

Yazan : Macide GÖNÜL

Kilimden sonra halı dokumacılığına geçinceye kadar arada bazı tekâmül safhalarının geçirilmiş olması gerekir. Fakat bunun nasıl başladığı yani tezgâh üzerinde el ile dokuma prensibinin halı imaline nasıl ve ne zaman tahvil edildiği hâlâ belli değildir. Bu alandaki farazyeler, bu ameliyenin evvelâ Şarkta başladığı ve bu hususta el mensucat dokumacılığına biraz daha kalınlık, sağlamlık vermek üzere iplik cinsinin değiştirilmesi ile ve keçeleştirme, püsküllü kumaş imali ile meydana getirildiği düşüncesinden ileri gidemez. Filhakika evvelâ tezgâhta el ile daha kalın iplikler ile ve mensucat dokumacılığı esasiyle, yani çözümlerden atıkları el ile geçirmek ve yer yer muhtelif renkler tatbik etmek suretiyle daha kalın dokuma imal edildiği, diğer sözle, evvelâ kilim dokumacılığının meydana çıktığı ele geçen nünunelerin tüylü halılardan eski olmasından anlaşılmaktadır. Aynı zamanda dokumayı keçeleştirmek ameliyesinin de halı dokumacılığundan evvel yapıldığı görülmektedir. Keçecilik, liflerden müteşekkül yün veya kıllardan ibaret hayvan kürkünün evvelâ el ile ayrılarak açılması ve sonradan tazyik suretiyle yekiden birleştirilerek istenilen kesafet ve kalınlıkta bir malzeme haline sokulmasıdır. Menşei itibarıyla Şark mamûlâtı olan keçe

3. Yanıyorum aşk derdinde  
Gündüz gece fırgatında  
Şah Turna Pir hasretinde  
Nasıl güleyim, güleyim  
Oy, oy, derman oy oy

Şah Turna Pir hasretinde  
Nasıl güleyim, güleyim  
Oy, oy, derman oy oy

Şah Turna'nın sazın tellerine her dokunuşunda dinleyicileri büyük tezahürat yapıyor, sanki salon yerinden sallanıyordu. Son olarak şunu ilâve edelim : Açıkça belli idi ki, muhteva bakımından daha kuvvetli olan, Veysel de, Ali İzzet de yeni bir parça ile çıkmışlar, saz, ses ve söz meydanını bu on altı yaşın his ve heyecanı ile dolu genç sanatçıya bırakmışlardı.

elbise ve yaygılar Asyanın muhtelif kı-sımlarında eski zamanlardan beri tatbik edilmiştir. Keçeçiliğin de zamanla tüylü bir mamul icadına yol açtığı tahmin edilmektedir. Diğer taraftan halının Babilonya mensucatının ve Mısır tüylü dokumacılığının mütekâmil bir mahsülü olması da muhtemeldir. Çünkü bu ilk tüylü mensucat da tezgâhta el ile yapıldığından onunla çok sıkı bir münasebet gösterir. Filhakika çöz-gü iplikleri arasından bizzat renkli atıkları el ile geçirip onları dışarı doğru çekerek yüzde bir tüy vücuda getirmek esasına dayanan tüylü dokumacılık usulünün daha sonraları yalnız iki çözgü arasında iplik bağlamak suretiyle ilmik (dügüm) şekline tahvil edilmiş olması pek mümkündür. Kahire müzesinde M.E. 1400 senesine ait en eski bir tüylü Mısır dokuma parçası bulunmakla beraber ayrı bir özellik gösterdiğinden ve tüylü dokumacılığın da menşei tamamiyle malûm olmadığından halının bundan inkişaf ettiği kabul edilse dahi yine hangi tarihte başladığı katıyetle söylenemez. Bunun için her şeyden evvel o zamanlardan kalma müteaddit ilk halı nünunelerine ihtiyaç vardır. Halbuki bilindiği üzere başlangıçtan beri halıcılık, tamamen göreneğe dayanan ve anadan evlâda geçen bir el sanatıdır. Bu itibarla menşei katıyetle bulmak güçtür.

Riegl'e göre Orta Asyadaki Nomatların imal ettikleri düğümlü halı tekniğini de eski parçalarda görmek mümkün olduğu zikredilir (4). Esasen Nomatların halıcılıkları en eski popüler sanatlardan biri olduğu için düğümlü halıcılık tekniğinin de bunlarda eskiden beri saf bir şekilde popüler vaziyette kaldığı ve halının el, çadır, zemin ve süsleme eşyası olarak yapıldığı bilinmektedir. Hülâsa düğüm tekniğini dolayısıyla düğümlü halının menşei bunların ceddini teşkil eden Orta Asya Nomat sanatında aramak lâzım gelir.

Bazı araştırmacılar göre halıcılık sanatının ilk defa Mısırda başladığı ve Benihasan

(4) Friedrich Sarre et Trenkwald Hermann, *ancient tapis d'Orient*, Vol: 1 Vienna - Leipzig, Paris, 1939 S: 11.

mezarlarında bulunan en eski dokuma tezgâhının da bunu teyit ettiği kabul edilir. Hatta Sir George Birdwood'un Nil, Fırat ve Dicle kıyılarındaki memleketlerde halıcılığı M. E. 5000 senesine kadar götürdüğü kaydedilir. (5)

Gerçi Mısırda M. E. 1400 gibi erken tarihlerde halıya benzer parçalara rastlanıldığı gibi Antinöde de M. E. VI ncı yüzyıla ait olduğu tahmin ve Metropolitin müzesinde muhafaza edilen ilmikli bir halı da bulunmuştur. Böyle olmakla beraber halı için lüzumlu olan yünün Orta Asyada popüler sanat olan halıcılık için eskiden beri kullanılması bu sanatın burada daha çok geliştiğini gösterir. Mısırda Orta Asyada çıkarılanlardan daha eski parçalara rastlanmasının sebebi ise iklimin kuraklığı dolayısıyla burada eşyaların daha uzun müddet mahfuz kalmış bulunmasından mütevellit olsa gerekir. Esasen Asyanın birçok bölgelerinde taş veya tuğladan zengin malzemeye rastlanıldığı halde dokumaya fazla rastlanılmaması da bunu teyit eder. Elde edilen nadir parçalar varsa da bunlar büyük bir tesadüf eseri olarak kalmış bulunurlar. Keza Mısırda Fustat da yapılan kazıda Fatimi devrine atfolunan küfi yazılı ve Kahirede İslâmiyet devrinin başlangıcına ait olduğu tahmin edilen dikkate değer parçalara rastlanılmıştır.

Mısır Bizansın vilâyeti olduğu sıralarda Bizansın diğer vilâyetlerinde de ilmikli halıların yapılmış olması akla gelebilir. Fakat şimdiye kadar böyle bir parça ele geçmemiştir.

Babilonya da Milâttan önce halı dokuyan memleketler arasında en eski bir yer işgal eder. Hatta Şark halılarından çok bahseden bazı Yunan ve Roma yazarları onları Babil mahsülü olarak zikrederler. Gerçi Babilde bir döşeme üzerinde bir halı motifi görülmesi burada da M. E. hiç olmazsa 6 ncı yüzyılda halı tekniğinin tanındığını bize açıklamaktadır. Fakat Babil mühim bir imal merkezi olmakla beraber bütün mamulâtın buradan çıktığını kabul etmek pek doğru olmaz. Çünkü Sümer, Asur ve Mısır bölgelerinde de bu sanat hayli ilerlemiştir. Yalnız buranın etraftan celtettiği malzeme ile depo vazifesi görmüş olması muhtemeldir. Bu yazarlar da maalesef menşe ve teknik hakkında kati bilgiyi veremiyorlar. Ancak bunlardan Yunanlılar ve Ro-

mahlarda Asya menşeli halıların mabed ve evlerde bir lüks eşyası olarak kullanıldığı, büyük bir şöhrete sahip olduğu öğrenilmektedir. Eski garp yazarlarının bahsettikleri Babil dokumaları goblen veya nakış tekniğiyle yapılmış malzemedir. Aynı zamanda düğümlü halılardan tamamen ayrı bir teknik ve üslûpla işlenmiştir. Hatta kazılarla meydana çıkarılan Ninova sarayı duvar tezyinatının Babil goblen nakışlarından alındığı kabul edilir. (7) Ninovada Alabastar (Su mermeri) ile yapılmış taban halı kopyalarının bulunması da önemlidir. Bunların M. E. VIII ncı yüzyıla hatta daha evveline ait olmaları ve şark taban halılarının en eskilerini teşkil etmeleri muhtemeldir.

M. E. 8 - 6 ncı yüzyıla ait Firikyâ mezarlarındaki duvarların tamamen geometrik halı örnekleri ile kaplı olmaları da dikkati çekmektedir. Hatta son zamanlardaki kazılarda bulunan dokuma parçaları tamamen kilim örnekleri mahiyetindedir.

Anadoluda birçok cami ve abidevi eserlerde halı örneklerinin mevcudiyeti görülür. Bu sanat İrana da Milâttan önceki senelerde Babilonyandan geçmiş olsa gerekir. Herzfeld'e göre bazı Sasani kabartmalarında ve bir gümüş taş üzerinde halı örnekleri ilmikli halı olarak kabul olunabilir. Keza Leningratta Herlitaj müzesinde ve Newyorkta Mrs. Moor'ın koleksiyonunda Sasani devrine ait bir kaç halı parçası bulunmaktadır.

Anadolu birçok medeniyetlerin olduğu gibi halıcılığın da beşiği telâkki olunabilir. İlk çağlardan sonra 1070 - 1400 e kadar geçen zaman zarfında bilhassa Selçukiler devrinde Türkiyede halıcılık büyük bir mazhariyete nail olmuş ve güzel eserlerini vermiştir. Esasen Selçuk sanatı karakter itibarıyla daima Türk kalmış, Bizanstan ziyade İran, Suriye gibi müslüman şekillerine benzeyerek Türk zevkini idame ettiren bir sanat halini almıştır. İşte o devirden kalma

(5) Victoria and Albert Museum, Department of textiles, Guide to the collection of carpets, London, 1931, Mukaddime.

(6) Mehmet Mehmetoğlu, İslâm Ansiklopedisi, Cüz: 40, S: 130.

(7) Julius Lessing, *Altorientalische Teppichmuster nach Bildern und originalen des XV - XVI Jahrhunderts*, 1877, S: 9.

halılar bu sanatın en nadide vesikalarındır. Nitekim 1298 de Anadolu'yu ziyaret eden Venedikli seyyah Markopolo'nun Türk halılarını methetmesi ve bunların dokundukları şehirler olarak Konya, Sivas, Kayseriyi göstermesi de Türk halılarının o zamanlar en ileri bir dereceye ulaştıklarını teyit eder. Keza İbnbatutânın çok uzaklara ihraç edilen Aksaray halılarını öğdüğü ve Evliya Çelebinin XVII nci yüzyılda Erzurumda yapılan bir nevi halıdan bahsettiği zikrolunur. Konya Selçuklular zamanında bilhassa uzun müddet merkez olması ve birçok siyasi, ticari münasebetleri üzerinde toplaması dolayısıyla halıcılığın inkişafında en önemli rolü oynar. Bu devirden kalan Alaeddin camiiinde bulunan XIII üncü yüzyıla ait parçalar elde mevcut en eski Türk halılarıdır. Aynı zamanda mühim bir sanat hareketinin kaynağı olması hasebiyle İrandan, Arabistandan ve başka yerlerden birçok sanatkarlar Konyaya akın etmişlerdir. Bu sebeple bu şehirde diğer sanat kollarında olduğu gibi halıcılıkta da bir ilerleme meydana gelmiş, klaptanlı cicim ve kilimler vücuda getirilmiş, İzmir, Uşak, Kula, Bergama, Gördes gibi yerlere de buradan yayılmıştır.

Genel olarak en mükâmil Türk halılarının XVI nci yüzyılda dokunduğu kabul edilirse de Selçuk halıları her bakımdan daha üstün parçalardır. Bunlar tamamen ayrı bir tipte işlenmiş ve ilk defa olarak halı kenarlarına küfi yazı tatbik edilmiştir.

Halıcılık Anadolu'da beylikler zamanında da devam eder.

Osmanlılar da Anadolu'ya yerleştikten sonra halıcılığın inkişafına çalışmışlar ve hatta bazı halı merkezlerini islah etmişlerdir. Aynı zamanda her bölgenin eski sanat geleneklerine ve bunun orada devamına gayret gösterdiklerinden aynı yerlerde Selçuklulara ve beyliklere ait sanat usullerini Osmanlılar devrinde de baki kalmış, ancak merkez olmak dolayısıyla Konyanın yerini sonradan Bursa almıştır.

1453 de İstanbulun payitaht olması üzerine Bursadaki sanat faaliyeti arttığından burada yetişen ustalar etrafa dağılarak halıcılığın korunmasını temin etmişlerdir. Halı ustalarının isimlerini gösteren arşiv kayıtlarından da XV inci yüzyıldan yani Fatih devrinden itibaren XVI nci yüzyılın sonuna kadar halıcılığın çok ileri olduğu ve

fazla miktarda usta çalıştırıldığı (8) öğrenilmektedir. Son asır parçalarına nazaran Osmanlılar zamanında XV ve XVI nci yüzyıllarda Anadolu'da dokunan halılar teknik ve desen bakımından bugün dahi en kıymetli parçaları teşkil etmektedirler. XV inci asır sonlarında ve XVI nci asır başlarında Uşak halıları en pahalı fiatlarla satılmışlardır. XVIII nci yüzyılda dahi Hırkai şerife ve Lâleli camiine halı dokutmak için padişahın emriyle Uşağa sipariş verildiği bazı belgelerden anlaşılmaktadır. XVI nci yüzyıl Anadolu halıcılık tarihinin çok parlak bir devridir. Hatta bu sebeple bazı kimseler bu devreye "Altın çağ" adını vermektedirler.

XVIII inci yüzyıldan sonra diğer sanat kollarında olduğu gibi Türk halıcılığındaki ilerleme yavaşlar. XIX nci ve XX nci yüzyıllarda muhtelif kalkınma teşebbüsleri yapılmıştır. Bu maksatla 1844 de Herekede açılan ve halen nadide siparişleriyle önemli bir faaliyet merkezi olan fabrika bu güzel teşebbüslerin en parlak bir eseridir. Şimdi burada halıhane namıyla bir bölüm halinde ayrılmış olan imalâthane küçüklü büyüklük üzere müteaddit tezgâhlarında birçok kadın usta işçi çalışmakta ve kıymetli parçalar yapılmaktadır.

Köy mamullerimize gelince: Bunlar Türk zevkini ve mahallî sanat inceliklerini daha fazla muhafaza etmişlerdir. Bilhassa yürük, köy halıları ve kilimleri bu bakımdan daha önemlidir. Aynı zamanda bu alanda çalışacaklar için daha kuvvetli bir kaynak teşkil etmektedir.

Görülüyor ki başlangıcı tesbit edilemeyecek kadar eski bir geçmişe dayanan kilim ve halı imalinin Anadolu'da yüzyıllar boyunca devam etmiş bulunması her bölgede ayrı ayrı inkişafına amil olmuştur. O kadar ki, bugün bile her bölgenin halıları kendi özellikleriyle ayrılmaktadır.

İşte Asyanın muhtelif yerlerinde ve memleketimizde en ileri dereceye ulaşmış olan halıcılığa zamanımızda Avrupada dahi mahallî bir sanat olarak tesadüf edilmesi bunun Asyaya has bir sanat olduğuna şüphe bırakmamaktadır.

(8) Bilge Çetintürk, İstanbulda XVI nci asır sonuna kadar hassa halı sanatkarları, Türk sanatı tarihi araştırma ve incelemeleri, İst. 1963, S:721 - 730.

## Atasözlerimizin Cümle Yapısı

### II

Yazan : İbrahim Zeki BURDURLU

Atasözlerimizde en çok dikkati çeken yüklemeldir. Yüklem olan fiillere baktığımız zaman fiillerin çatı durumlarından kip ve şahıslarına dek her ayrı konuda birçok özellikler görülüyor.

En fazla kullanılan zaman, geniş zamandır. Yukarıda da söylediğimiz gibi geniş zaman kipi, yargı bildirmede kapsami geniş olan bir kiptir. İster isim, ister fiil cümlesi olsun geniş zamanda yargı tamdır. Atasözlerimizin yüzde yetmiş beşten fazla cümlesi geniş zamanla söylenmiştir.

- 1) Üç göç, bir yangın yerini tutar. (Fiil cümlesi).
- 2) Teyze ana yarısıdır. (İsim cümlesi)
- 3) Terazi var, tartı var, her bir şeyin vakti var. (İsim cümlesi)
- 4) Mızrak çuvala sığmaz. (Fiil cümlesi)
- 5) Mum dibine ışık vermez. (Fiil cümlesi)

Bu cümlelerde zaman, geniş zamandır. Olumlu ve olumsuzlarda yargı kesindir.

Geniş zamandan sonra di'li geçmiş zaman, miş'li geçmiş zaman, istek, dilek - şart, gerçeklik, emir kipleriyle, bileşik zamanlardan hikâye bileşik zamanı görülüyor. Bunlardan da örnekler görelim:

- 1) Boyuma göre boy buldum, huyuma göre huy buldum. (di'li geçmiş zaman)
- 2) Buldum, bilemedim, bildim bulamadım. (di'li geçmiş zaman)
- 3) Danışan dağı aşmış, danışmayan yolu şaşmış. (miş'li geçmiş zaman)
- 4) Eşeği düğüne çağırılmışlar "Ya odun eksik, ya su" demiş. (miş'li geçmiş zaman)
- 5) Komşunu iki inekli iste ki kendin bir inekli olasın. (İstek kipi)
- 6) Sen dede ben dede, bu atı kim tımar ede. (İstek kipi)
- 7) Emmim dayım kesem elimi soksam yesem. (Dilek - şart kipi)
- 8) Su akarken testiye doldurmalı. (Geçmiş kipi)
- 9) Ne oldum dememeli ne olacağım demeli. (Gereklilik kipi)
- 10) Kuşa süt nasip olsa anasından olurdu. (Geniş zamanın hikâyesi)

11) Köpeğin duası kabul olsaydı gökten kemik yağardı. (Dilek - şartın ve geniş zamanın hikâyesi)

12) Kedinin kanadı olsaydı serçelerin adı olmazdı. (Dilek - şartın olumlu hikâyesi ve geniş zamanın olumsuz hikâyesi.)

13) Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al. (Emir kipi)

14) Armudu soy ye, elmayı say ye. (Emir kipi)

15) Ayağımı yorganına göre uzat. (Emir kipi)

Bu zamanlara ve kiplere dikkat edersek hepsinin de kesin yargı anlamı taşıdığını görürüz.

Bazı atasözlerimiz sıralı cümle durumunda oldukları halde sözcük sayısını azaltmak amacıyla yüklem çift değil tektir. Birinci bağımsız cümlelerin yüklemeleri ikincilerin yerini tutmaktadır.

- 1) İt ite buyurmuş it kuyruğuna. (buyurmuş)
- 2) Avrady eri saklar, peyniri deri. (saklar)
- 3) Baş başa bağlı baş da şeriata. (bağlı)
- 4) Her başın bir derdi var, değirmencinin su. (derdidir)
- 5) İğneyi kendine batır, çuvaldızı ele. (batır)

Bazı atasözlerimiz de yüklemsizdir. Bunlarda anlam eksikliği yoktur. Yüklemeleri olmadığı halde anlam tamdır.

- 1) Ata arpa yiğide pilav. (gerekir)
- 2) Atın ürkeği yiğidin korkağı. (sevilmemez)
- 3) Berberin solumazı, tellâğın terlemezi, kahvecinin söylemezi. (üstün tutulur)
- 4) Bez alırsan Musul'dan, kız alırsan asılden. (al)
- 5) Borç vermekle, düşman vurmakla. (tükenir)

Bu cümlelerin yüklemeleri yoktur. Yüklem hangi fiil olacağı anlamın gelişiminden seziliyor. İki, üç, dört, beşinci atasözlerinde kafiyeli bir durum var. Kafiyelerin ses özelliğini bozmamak için fiiller söylenmemiş olabilir. (ürkeği - korkağı; solu-

mazi - terlemezi - söylemezi; Musul'dan - asilden; vermekle - vurmakla)

Bir yandan az sözcük, bir yandan sözcüklerin ses güzelliği, bir yandan da anlam yoğunluğu atasözlerimizi seçkin cümleler durumuna getirmiştir.

Atasözlerimizin fiillerinin çatı durumları da önemlidir. Özne durumlarına göre yaptığımız inceleme şu sonucu vermişti, 1621 atasözünün pek azı edilgendir, diğerleri hep etkindir. Etken cümlelerde özne vardır. Öznenin bulunması ve fiille karşılıklı olarak birbirlerini tümlenmeleri cümleleri anlam bakımından çok açık duruma getirir. Yukarıdaki cümlelerde bu durum açıkça görülmektedir. Şimdi çok az olan edilgen cümlelerden birkaç örnek daha görelim :

- 1) Alma yazılan görülür.
- 2) Dut kurusu ile yaz sevilmez.
- 3) Eğilen baş kesilmez.
- 4) Gelene git denilmez.
- 5) Yalnız öküz boyunduruğa koşulmaz.

Cümlelere dikkat edelim. Özneleri olmadığı halde özneleri varmış gibi kesin anlamlıdır. "gör+ül; sev+il; kes+il; de+n+il; koş+ul" yapıları edilgen durumlarıyla öznemiz gibi görünmüyorlar. Hepsinin ayrı ayrı genel, kesin yargıları var.

Atasözlerinde cümleler diziliş bakımından kurallıdır. Bazıları devriktir. Devrik cümlelerden bazı örnekler görelim :

- 1) Alma alı, sat yağızı, bin doruya, besle kırı.
- 2) Al malın iyisini, çekme kaygısını.
- 3) Besle kargayı oysun gözünü.
- 4) Deliden al uslu haberi.
- 5) Gördün deli, savul geri.

Bu cümlelerde yüklem sonda değildir. Birinci atasözünde dört ayrı bağımsız cümle sıralanmıştır. Dördünün de öznesi "sen" dir. Emir kipindeki yüklem her keskin yargılıdır. "Alma alı" cümlesinde "alı" nesnedir. Bu geçişli bir cümledir. İkinci cümle de aynı yapıdadır, "yağızı" cümlelerin nesnesidir. "Al ve yağız" niteleme sıfatları niteledikleri isimlerin yerine geçerek isim yerinde görevlidirler. Dördüncü cümlede de nesne vardır: "kırı". Üçüncü cümlede nesne yoktur, bu geçişsiz bir cümledir, "doruya" dolaylı tümlecini almıştır.

Örnek olarak verdiğimiz diğer cümleler de aynı kuruluştadır. Hepsisi kısadır, yük-

lemleri sonda değil başta. Yüklemlerin başta olması anlamlara ayrı bir kıvraklık ve kesinlik vermektedir. Bunlarda da gereksiz sıfatlar, gereksiz zarflar, tümleçler yoktur, anlatım en öz durumunu bulmuştur, kısadır, tamdır, yoğundur.

Atasözlerinde olumlu olumsuz cümleler çoğunluktadır. Yargının kesin belirmesi için yukarıda gördüğümüz zaman ve kipler olumlu ve olumsuz biçimde kullanılmıştır.

- 1) Gün doğmadan neler doğar.
- 2) Şeyh uçmaz, müridi uçar.
- 3) Suçu gelin etmişler, kimse güvey girmemiş.
- 4) Olmaz olmaz deme, olmaz olmaz.
- 5) Lokma karın doyurmaz şefkat artırır.

Bu cümlelerdeki olumlu, olumsuz biçimlere dikkat edelim. Birinci cümlede yan tümlecini yüklemi olumsuz, temel tümlecini yüklemi olumludur. Böylece iki zıt durum karşılaştırılmış oluyor. İkinci cümle, sıralı cümledir. Birinci bağımsız cümle olumsuz, ikincisi olumludur. Üçüncü cümle de sıra cümledir, birincisi olumlu, ikincisi olumsuzdur. Beşinci cümle de sıralı cümledir, bunda da olumsuz ve olumlu iki durum karşılaştırılmıştır.

Bunlarla birlikte atasözlerinde çok az soru cümlesi görüyoruz. Atasözleri, anlamı, soru sorarak kesin bir sonuca bağlamaktadır.

- 1) Buğday ekmeğin yoksa buğday dilin de mi yok?
- 2) Erkek arslan arslan da dişi arslan arslan değil mi?
- 3) Yağmur yağsa kış değil mi? Kişi halini bilse hoş değil mi?
- 4) Yalancı kim? İşittiğini söyleyen.
- 5) Arnavuda sormuşlar "Cehennemde gider misin?" diye "Aylık kaç?" demiş.

Bu sorular cevap almak için sorulmamıştır. Cümlelerin anlamlarında soru var fakat yargı tamdır, cevap bekleyen bir anlam yoktur. Birinci, ikinci, üçüncü cümlelerde "mi", dördüncüde "kim", beşinci "mi" ve "kaç" edat ve sözcükleri soru anlamı vermektedir.

Atasözlerini yüklemine göre incelediğimizde fiil cümlelerinin isim cümlelerinden fazla olduğunu görüyoruz. Yukarıda fiillerin zaman ve kiplerine örnek verirken

bunları gördük. İsim cümleleri çeşitli isim soylu (isim, sıfat, zamir, edat) sözcüklerden yapılmıştır. Örneklerle görelim :

- 1) Aç gezmekten tok ölmek yeğdir. (Sıfat, yüklem olmuştur.)
- 2) Ar yılı değil, kâr yılı. (Ek-fiilin olumsuzu)
- 3) Ata dostu oğula mirastır. (İsim, yüklem olmuştur.)
- 4) Ay görmüşün yıldıza minneti yoktur. (İsim soylu "yok" sözcüğü yüklem olmuştur.)
- 5) Hastalık, sağlık bizim için. (Edat, yüklem olmuştur.)

Ek - fiilin geniş zamanı atasözlerinde tam yargı bildirir durumda (-dir) koşacıyle kullanılmıştır. Sıfat, isim, edat ve yok sözcüğü bu cümlelerde yüklem görevindedir.

Şimdi cümlelerin örülüş durumlarını da göstererek sonuca varalım. Atasözlerinde yukarıda söylediğimiz gibi özne ve yüklem başta geliyor. Öznemiz ve yüklemimiz azdır. Nesnelere, dolaylı tümleçler, zarf tümleçleri ve edatlı tümleçler az kullanılmıştır. Çeşitli örnekler üzerinde durarak bu niteliği de gösterebiliriz :

- 1) Ağlatan gülmez.

Bu cümlede "ağlatan" sıfat-fiili öznedir, "gülmez" yüklemidir. Ağlatan sıfat - fiilin nitelediği isim kullanılmamıştır. Yüklem zarf tümlecini de yoktur. Böylece iki sözcüklü atasözü, kesin bir yargıyı anlatmaktadır.

- 2) Aç ayı oynamaz.

Üç sözcüklü bu cümlede "aç ayı" sıfat tamlaması özne, "oynamaz" yüklemidir.

- 3) Allah, sabırlı kulunu sever.

"Allah" özne, "sabırlı kul" sıfat tamlaması olarak nesne, "sever" yüklemidir.

- 4) Altın eşik, gümüş eşige muhtaçtır.

"Altın eşik" sıfat tamlaması özne, "gümüş eşige" sıfat tamlaması dolaylı tümleç, "muhtaç olur" yüklemidir. "Muhtaç olur" olmak yardımcı fiiliyle yapılmış bileşik fiildir.

- 5) Oğlan doğuran öğümsüz, kız doğuran düğünsüz.

Bu cümlede "oğlan" yan tümlecini nesnesi, "doğuran" yan tümlecini yüklemidir. Bu cümlecikte "kadın" özne düşmüştür, sı-

fat - fiil onun yerini tutmaktadır. "Öğümsüz" niteleme sıfatının "olmaz" yardımcı fiiliyle birleşmesi gerektir fakat cümlede "olmaz" yardımcı fiili yoktur. Cümlelerin ikinci bölümü de bu yapıdadır.

- 6) Seyrek git sen dostuna, kalksın ayak üstüne.

Bu cümlede "sen" özne, "dostuna" dolaylı tümleç, "seyrek" zarf tümlecini, "git" yüklemidir. İkinci bağımsız cümlede "o" özne, "ayak üstüne" zarf tümlecini, "kalksın" yüklemidir.

- 7) Söz yaş deriye benzer, nereye çekersen oraya gider.

Bu cümlede "söz" özne, "yaş deri" sıfat tamlaması durumuyla dolaylı tümleç, "benzer" yüklemidir. "Nereye" ikinci bağımsız cümlelerin zarf tümlecini, "çekersen" yan tümlecini yüklemi, "oraya" temel tümlecin zarf tümlecini, "gider" temel tümlecini yüklemidir.

- 8) Zengin arabasını dağdan aşırır, züğürt düz ovada yolunu şaşırır.

Bu cümlede "zengin" ve "züğürt" niteleme sıfatları öznedir. "Araba" ve "yol" cins isimleri nesne, "dağdan" cins ismiyle "düz ova" sıfat tamlaması dolaylı tümleçlerdir. "Aşırır" ve "Şaşırır" yüklemidir.

Açıkça görüyoruz ki, atasözleri çok yalın, sıfatlardan, zarflardan, tümleçlerden sıyrılmış cümlelerdir. Bazılarında özne yerine sıfatlar, sıfat - fiiller geçiyor, bazılarında yüklem bulunmuyor. Çoğu etken çatılıdır. Hiçbirinde öge olarak gereksiz kullanılmış sözcük ya da tamlama yok.

Genel sonuç :

Atasözlerimizin cümle yapılarını inceledikten sonra şu genel sonuca varıyoruz. Bu genel sonuca şöylece özetliyoruz :

- 1) Kısa, yalın anlamlı, kesin yargılı, gereksiz sözcükleri bulunmayan cümlelerdir.
- 2) Basit, sıralı, bileşik cümleler önde gelmektedir. Bunlarda ve diğerlerinde yargılar tamdır, anlam açıktır.

3) Cümlelerin hepsinde özne ve yüklem vardır. Özne olarak en çok isimler, yüklem olarak en çok çekimli fiiller kullanılmıştır. Fiillerin çoğu geniş zamanlıdır. Geniş zamanlılarla diğerlerinde kuşku bir sonuç yoktur, anlam eksiksizdir.

- 4) Bazı cümlelerin yüklemeleri yoktur. Bazı cümleler edilgendir. Olumlu, olumsuz

# KONYA II. ÂŞIKLAR BAYRAMI

28,29,30 Ekim 1967

Türk Folklor ve halk sanatına yeni bir imkân ve yeni bir güç sağlamak amacıyla her yıl tekrar edilmek üzere Konya'da Turizm Derneği tarafından bir ÂŞIKLAR BAYRAMI düzenlenmiştir. Geçen yıl ilki yapılan ve büyük ilgi toplayan Âşıklar Bayramının ikincisi bu yıl yapılacaktır.

1 — ÂŞIKLAR BAYRAMI 1967 Ekim ayının 28 Cumartesi 29 Pazar 30 Pazartesi günleri 3 gece ve 1 gündüz olmak üzere düzenlenmiştir.

2 — Yeri : Konya İI Halk Kitaplığı Salonudur.

3 — ÂŞIKLAR BAYRAMI'na bütün Âşıklar katılabilir. İsteklilerin önceden Konya Turizm Derneğine kısa hal tercümeleleriyle ve yazılı olarak baş vurmaları gereklidir. Mektupla müracaat muteberdir. Başvurma süresi : 20 Ekim 1967 ye kadardır.

4 — ÂŞIKLAR BAYRAMI'nda, Âşıklar arasında yapılacak olan Yarışma üç katagori üzerinden düzenlenmiştir.

A — Karşılıklı şiir ve Sazla atışma,

B — Her Âşığın kendi eseri bir memleket türküsü,

C — Her Âşığın kendi eseri bir memleket şiiri.

Ödüller :

Her dalın birincilerine : 1.000 er lira  
Her dalın ikincilerine : 500 er lira  
Her dalın üçüncülerine : 250 şer lira

5 — Yarışmalarda derece alanları Jüri tayin edecektir.

Jüri üyeleri Türk Folklor ve Halk Edebiyatı Uzmanlarından kurulmuştur.

6 — Âşıkların geliş ve gidiş yol ücretleri (Otobüs veya 3. cü mevki tren olmak şartıyla) ve yarışma süresince otel, yemek masrafları Dernek tarafından ödenecektir.

7 — Yarışmacılar soyadlarına göre alfabetik düzen içinde takdim edileceklerdir.

Ayrıca, Âşıklar Bayramı dolayısıyla Türkay Kibrit Fabrikası, üzerinde Bayrama ait resim ve yazı bulunan kibritlerini 23.10.1967 den itibaren satışa çıkaracaktır. T.F.A.

ve sorulu cümlelerde yargı kesinliği vardır.

5) Cümlelerde gereksiz sözcük kullanılmamıştır. Gerekliği halde bazı sözcükler düşürülmüştür. Yüklemli cümleler bile vardır.

6) Özne, nesne, tümleçler, yüklem bakımından uyumsuz cümle yoktur. Öğeler uyduğu gibi sözcüklerin sesleri de uyusturulmuştur. Birçok atasözü uyumludur ve kafiyeleri vardır.

7) Bağlı cümlelerin az olması önemli bir özelliktir. Kesin, yalın anlatımlı olan Türkçemiz'e bağlı cümleler sonradan girmiştir. Bu niteliği atasözlerimiz de göstermektedir.

8) İsim cümleleri daha çok geniş za-

manlıdır. Fiil cümlelerinde geniş zamandan başka miş'li, di'li geçmiş zaman kipleriyle istek, gereklilik, emir kipleri kullanılmıştır. Şimdiki zaman, gelecek zaman kipleri kullanılmamıştır. Kullanılan kiplerin hepsinde anlam kayması vardır ve tüm kipler kesin yargı verir durumda kullanılmışlardır.

9) Devrik cümleler çok güzel söylenmiş cümlelerdir. Fiillerinin cümlelerin sonunda olmaması bir yadırgama yaratmaktadır. Devriklik, yerinde olduğu zaman Türkçe anlatım güzelleşmektedir.

10) Atasözleri anlam gücü bakımından yoğun cümlelerdir. Her çeşit cümlede Türkçe'nin az sözcükle çok geniş anlam veren cümle durumu açıkça görülmektedir.

Çocuk Oyunları :

## Elim Elim Epelek (Kelebek) Oyunu

Derleyen : Dr. M. Kemal ÖZERGIN

1. Derlemenin konusu : Elim elim epelek oyunu, ması - yazması yok, ev ka- geçirmek ve daha küçük kar- dını, aslen Yanyalı. Şimdi deşlerini oyalamak için oy- İstanbul'da Kumkapı'da o- nadıkları basit bir ev oyunu- turuyor.
2. Derlemenin bölgesi : Halep şehri (şimdi Suriye- de),
3. Derlendiği yer ve ta- rih : İstanbul, 15 Ocak 1967.
4. Derleme şekli : Soruş- turma yolu ile,
5. Bilgi veren : Âdile A- tagil, 63 yaşında kadın, oku- ması - yazması yok, ev ka- geçirmek ve daha küçük kar- dını, aslen Yanyalı. Şimdi deşlerini oyalamak için oy- İstanbul'da Kumkapı'da o- nadıkları basit bir ev oyunu- turuyor.
6. Not : Bu oyunu 1915 yıllarında 12 yaşında iken Haleb'in Türk toplumundan öğrenmiştir.
2. Oyuncular : 5 - 8 yaş- larındaki 2 - 3 - 4 kız çocuk ile oynanır. Erkek çocuklar az oynar. Bunların daha çok küçük yaştakileri oyuna gi- rer.
3. Oyun yeri : Evde oda içinde, yerde, minderde, se- dirde veya masa başında oynanır. Yazın açık havada da oynanabilir.
4. Oyun âleti : yoktur.
5. Oyun-başı seçimi : O- yuncuların yaşça büyüğü o- yun-başı olur.
6. Oyunun temel kaidesi : Elim elim epelek, basit bir oyundur. Tekerleme'sinin son hecesinin üzerinde dur- duğu parmağın sayım dışı kalması ile parmaklar birer- birer oyundan çekilir ve o- yun biter.

### I. ÖN BİLGİLER

1. Elim elim epelek, kü- çük yaştaki çocukların vakit

Sayın öğrenci; sizde bu ikrami- yeyi kazanabilmek için Türkiye Vakıflar Bankasında en az vadeli ve 500 liralık bir hesap açtırınız.

Her ay  
75 Öğrenciye  
2 sene müddet ile  
250 Lira Burs

**Türkiye Vakıflar Bankası**

(Basın : 11492 — A — 20293 — 125)

### II. OYUN

1. Oyuncular; iki kişi ise karşılıklı, daha fazla ise çe- peğvre birbirlerine yakın o- larak oturur ve parmaklarını açarak iki ellerini önlerinde yere korlar. Oyun - başı ise, sadece sol elini yere kor ve sağ elini, oyunun tekerleme- sini söyleyerek saymada kul- lanır.

2. Oyun-başı, yanındaki çocuğun ilk parmağından başlamak ve tekerlemenin bazen hecelerini, bazen ke- limelerini (iki heceli keli- melerini) ayrı bir parmağa getirmek üzere, sağ elinin i- şaret parmağını karşısinda- ki oyuncuların açık duran el- lerinin parmaklarına sıra ile dokundurarak oyunun teker- lemesini basit bir ezgiyle söy-

ler. Böylece tekerlemeyle, oyuncuların bütün parmaklarını sıradan bir - bir işaretler.

Oyuncuların açık parmaklarının sırası bir defa döndüğü halde, tekerleme bitmemiş ise, oyun - başı yine baştaki parmağa dönerek tekerleme'yle saymaya devam eder.

Tekerleme'nin son satırı olan "şunu şurdan kaldır"ın son hecesi hangi parmak üzerinde biterse, o parmak içeri kıvrılarak sıradan ve oyundan çekilir.

3. Böylece oyun, geri kalan parmaklar üzerinde aynı sıra ve aynı şekilde devam eder. Tekerleme'nin tekrar - tekrar söylenmesiyle, her son hecede bir parmak oyundan kaldırılır. Oyun, ortada kalan son parmağa kadar devam eder.

4. Sonda tek bir parmak kalınca, oyun - başı bu sefer o parmak ile parmağın sahibinin burnunu işaret ederek, tekerleme'yi bu iki nokta arasında söyler. Nihayet son kalan parmağın da kaldırılması ile oyun biter.

5. Bu oyunda ceza bölümü yoktur. İstenirse, oyuna yine baştan başlanır.

### III. OYUNUN TEKERLEMESİ

Oyun sırasında söylenen tekerleme'nin metni, kafiye ve hece sayısı dikkate alınarak tarafımdan aşağıdaki şekilde yazılmıştır. Bu metinden de anlaşılacağı gibi tekerleme, ikinci ile son iki satır hariç, 7 - li hece (4+3 vurgulu) vezne uyaktadır. Beşinci satır hariç olmak üzere, her beyit

kendi arasında kafiyelidir. Eğer bu beşinci satırın da, aynı kafiye taşıyan bir satırı bulursa idi, metin tam altı beyit olacaktı.

(Metin)

Elim elim epelek  
Tos tos toparlak

Toparlağın yarısı  
Bit bitenin karısı  
Çıktım Halep yoluna  
Halep yolu Şam pazar  
İçinde ayı gezer  
Ördek suya varmadan  
Kanamı çırpmadan  
Haldur huldur  
Şunu şurdan kaldır



YAVRUNUZUN İLERİYE GÜVENLE  
BAKABİLMESİ

şimdiden yapacağınız tasarruflarla  
mümkündür

**AKBANK**

(Folklor : 126)

## Korkak Ali (Keloğlan)

Derleyen : Velsel ARSEVEN

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde iken, her gün öküzleri gütmeye giden, Ali adında küçük bir çocuk varmış. Ali çıkını açıp azığını yediği sırada, onu daima kollayan bir tilki, bir koyunu bulur, Alinin azığından bir kısmını yer, sonra da karşısına geçer, yalınarak, onunla alay edermiş. Kızarmış Ali buna, kovalarmış tilkiyi ama, bir türlü yakalayamazmış.

Bir gün yine ekmeğini yerken, yere pekmezi dökmüş, Hemencecik bir sürü sinek üşüşürmüş pekmezin üzerine. Ali bunlara bakmış, bakmış, sonra bir el vurmada altmışını birden öldürmüş. "Ben amma da yiğit kişiymişim ha.." demiş kendi kendine. "Bir vurmada, altmış aslan öldürdüm."

Köye dönünce hemen demirciye gitmiş, bir kılıç dövdürmüş, üzerine de, "Bir vurmada altmış aslan öldüren kahraman" diye yazdırmış. Ali bu kılıcı beline takarak yola koyulmuş. Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, akşam üzeri yorgun argın, bir ormana varmış. Kılıcını bir dala astıktan sonra, derin bir uykuya dalmış. O sırada ormanda dolaşan birkaç dev Aliye raslamışlar. "Taze ve güzel bir yem" diye sevinmişler içten içe. Fakat bir de daldaki kılıçtaki yazıyı okuyunca öderi patlamış korkudan Aliyi usulca uyandırmışlar ve kendilerine bir kötülük yapmaması için yalvarmışlar. "Telâşlanmayın, benden size kötülük gelmez" der Ali, "Siz bana kötülük etmedikçe tabii". Bu-

nun üzerine devler Aliyi kendilerine baş seçerler ve alıp ormandaki evlerine götürürler.

Devler kış hazırlığı için hergün, ormandan birer ağaç sökülüp getirirlermiş. Bir gün Aliye, "Hadi, bugün de sıra sende" demişler. "Öyle ise bana sağlam ve uzun bir urgan getirin, bir gidişte tüm ormanı sökülüp getireceğim", der. Devler, ormanlarının yok olacağından telaşlanırlar ve bin bir rica ile Aliyi işten caydırırlar, onun yerine odunları gene kendileri taşırlar. Ali de böylece odun taşımaktan kurtulur, foyası da meydana çıkmaz. Devler ayrıca sabahları kuvvet denemesi yapar, kocaman taşları tâ uzaklara kadar fırlatırlarmış. "Hadi başkan senin de kuvvetini görelim" derler devler bir gün Aliye. Ali cebinden bir yumurta çıkarır, avucunda sıkıdığı gibi, sarımsı kahraman" diye yazdırmış. Ali bu kılıcı beline takarak yola koyulmuş. Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, akşam üzeri yorgun argın, bir ormana varmış. Kılıcını bir dala astıktan sonra, derin bir uykuya dalmış. O sırada ormanda dolaşan birkaç dev Aliye raslamışlar. "Taze ve güzel bir yem" diye sevinmişler içten içe. Fakat bir de daldaki kılıçtaki yazıyı okuyunca öderi patlamış korkudan Aliyi usulca uyandırmışlar ve kendilerine bir kötülük yapmaması için yalvarmışlar. "Telâşlanmayın, benden size kötülük gelmez" der Ali, "Siz bana kötülük etmedikçe tabii". Bu-

tilki, bu işe önce şaşar, fakat sonra kahkahayı basarak: "Vay canına, ekmeğini elinden kaptağım aptal Ali, devin sırtına binmiş gidiyor" diye onunla alay eder. Ali öfkeyle, devin sırtından iner ve gülmekten gözleri yaşarmış tilkinin başını bir kılıçta gövdesinden ayırır. Sonra topal deve dönerek: "öyle sarsak sarsak bakacağına, düş yola" diye bağırır. Dev Ali'yi köyüne kadar taşır. Ali evinin damına çıkar ve yüksek sesle bağırır. "Baba, getir senin şu uzun saplı kılıcını şu topal devin işini göreyim". Dev ölüm korkusu ile kaçmaya başlar, fakat telâştan yolunu kesen dereye düşüp boğulur. Ali de böylece anasına babasına yeniden kavuşur.

★

Anlatının adı : Habibe Aslan. Yaşı : 58. Doğduğu yer : Kırşehir - Karadurak köyü. Alındığı tarih : 15. III. 1954. Ne suretle alındığı : Ali Karakoç aracılığı ile.

\*\*\*\*\*



(Folklor : 127)

\*\*\*\*\*



iyi plânlanan ve yürütülen bir reklâm ve tanıtma faaliyeti bir müessese için masraf kapısı olmaktan çıkar; karşılığını kat kat getirir.

## BASIN İLÂN KURUMU

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no. 1. kat: 3  
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul

(Basın : 23284 — 128)



**Şiddetli baş ağrılarına karşı**

**OPON KULLANINIZ**

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarını teskin eder  
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır  
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : 7136 — 129)

Yıllık abonesi : 12,  
altı aylık abonesi : 6  
lîradır.  
Yurd dışı senelik abone :  
\$ 3, ₺ 1

## TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Sahibi : İHSAN HİNÇER  
Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :  
BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul. Tel. : 22 49 74

Basılmıyan yazılar istenince geri gönderilir.  
Dizgi ve baskı :  
HALK MATBAASI  
İstanbul

TÜRK FOLKLOR (= HALKBİLGİSİ ) DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR.



GÖRÜNÜŞ, KALITEMİZİ  
BELLİ ETTİĞİ GİBİ;

YILDA **3** BÜYÜK  
ÇEKİLİŞ DE

KAZANMA  
ŞANSINIZI  
ARTIRIR

Vadeli her 50,  
vadesiz her 100  
liraya bir kur'a  
numarası

# SÜMERBANK

(Basın : A. 21020 — 20729 — 130)